

सप्टेंबर १९६६

किं. ५० न. पै

श्री साइलोला

श्री रडी संस्थान चैंप अधिकृत मासिक

स्थापना १९१६

साईबाबांच्या
मूर्ती पूजेची भांडी
व

चांदीचे
सोन्याचे
मोत्याचे

सर्व प्रकारचे दागिने तयार करणारी मुंबईतील विश्वास सुप्रसिद्ध पेटी

ई. आर. मालपेकर
जितेकर चाळ, ठाकुरद्वार, मुंबई नं. २

ट. नं.
८९६३१

श्री साई वा क्षुधा

“ हा नरदेह तुमच्या वाक्यास उगाच सहजासहजीं आलेला नाहीं. अनेक जन्माच्या पुण्यसंचयामुळे हें भाग्य तुमच्या वाक्याला आले आहे. या जन्मांत आपण प्रत्येक क्षणाचा सदुपयोग करण्यासाठीं जागारुकतेने॑ झाढले॑ शाहिजे. कितीही भगिरथ प्रथत्न केले तरी या भाग्याचे वांटेकरी होतां येणार नाहीं. तुमचे भाग्य फार थोर स्थणून तर हा लाभ तुम्हांला झाला. तो लाभ तुम्हीं मातीमोल करून टाकूं नये. पुण्यकर्म ? करतां येईल पुढच्या जन्मीं ! आजच काय त्याची धाई ! असें म्हणून पापांच्या राशी जोडूं नका. ही सुवर्णसंधीं तुम्हांला मिळाली आहे. तिचा प्रत्येक क्षण सत्कार्यासाठींच खर्च करा. पुढे॑ तुमच्या वाक्यास हेंच भाग्य येईल असें मानूं नका. कोणत्या अवस्थेत कोणाच्या जन्माला जावै लागेल कुणाला ठाऊ ! यासाठीं प्राप्त संधीचा सदुपयोग करून घ्या.

— श्रीसाईसचारित्

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचैं अधिकृत मासिक]

वर्ष ४२ वैं]

सप्टेंबर १९६२

[अंक ६ वा

: संपादक :

गो. वि. शीरसागर

वार्षिक वर्गणी रु. ५ (ट. ख. सह)

टे. नं. ६३३६१

: कार्यालय :

‘साई निकेतन,’ डॉ. आंबेडकर रोड, खोदादाद सर्कल जवळ, प्लॉट नं. ८०४,
बी, दादर, मुंबई १४

श्री साईनाथ वाचनालय, शिरडी. २०५

प्रिय वाचक—

~~~~~

“मन आणि शरीर यांचा परस्पर संबंध काय आहे? किंवा शरीर धर्मावर विजय मिळविण्याकारितां, मनोभूमिका तयार करावयास साधनेची जरुरी आहे काय?” असा प्रश्न गुरुपौर्णिमा उत्सवानंतर कांहीं बुद्धिप्रामाण्यवादी बंधुंनी विचारल्या-मुळे या अत्यंत विकट प्रश्नाचा उलगडा करण्यास आम्हीं धजावलों आहोत. आम्हांस हें पूर्ण ठाऊक आहे की, आमचेपेक्षां अधिकार-वाणीनें या प्रश्नांची उकल करून सांगगारे बाबांचे भक्त सर्व भारत देशांत विखुरले आहेत. परंतु आम्हीं या प्रश्नाचा आमच्या अल्पबुद्धिस जसा आकलन झाला, तसा उलगडा करण्याचा प्रयत्न करणार आहोत. यांत कांही उणीवा असतील किंवा या प्रश्नाकडे बघण्याचा आमचा दृष्टीकोन तुकीचा असेल तर आम्हीं केहांही तो दुरुस्त करण्यास तयार आहोत.

प्रश्नाचें उत्तर थोडक्यांत देणे आमचे आवाक्याबाहेर आहे. शरीर रक्षितो धर्म म्हणजे ज्या तत्त्वप्रणालोंचे पालन केले असतां शरीराचे रक्षण होते त्यांस धर्म म्हणावे असा सोपा सिद्धांत मांडता येईल. शरीराचे रक्षण करणे म्हणजे काय? शरीरधर्म पालन करून तें शक्य आहे काय? असे उप-प्रश्नही उमे राहातात. मनुष्य जन्म हाच जर पापमय आहे तर तर्क शास्त्राचे आधारै शरीर हेही पापमय आहे असें म्हणतां येईल काय? किंविहुना शरीराच्या कांहीं गरजा निसर्गदत्त आहेत. त्यांना मारून फक्त मनोधर्माचा विचार करून विकारावर ताबा मिळविणे शक्य होईल काय? वा ठिकाणी शरीर, मन व बुद्धि यांचा एकमेवाच्छेदेंकरून विचार करणे प्राप्त होते, मनोविकाराचे विश्लेषण (analysis) करून असें म्हणतां येईल की, विकार हे परिस्थितीजन्य आहेत. ज्या परिस्थितीत मनुष्याची वाढ होते त्याच परिस्थितीचा त्याचे मनावर पगडा बसतो. आणि विचाराची वाढहि त्याच अनुषंगानें होत जाते; हैं सर्व मान्य आहे. जगांतील तत्त्ववेत्याचे लिखाण मनावर विजय मिळविण्याकारितांच कांलिहिले गेले याचा उलगडा यामुळे आपणांस होतो. सॉक्रेटीसपासून किंवा आद्य शंकराचार्यापासून व २० व्या शतकांतील तत्त्ववेत्यापर्यन्त सर्वांनीं हेच प्रतिपादन केले आहेकी मनोविकाराचे दमन केल्याशिवाय शरीरावर ताबा मिळविणे कठीण आहे. शरीर धर्मावर तत्त्वशानीं कांहीं विचार मांडल्याचे आमचे वाचण्यांत आले आहे. परन्तु तेथेहि मन व बुद्धि यांची सांगड त्यास जोडलेली दिसून येते. मनुष्य देह हा जशी मनाची जोपासना कराबी तसा तयार होतो. विद्वानांनीं जितकै लिखाण मनोधर्मावर केले आहे, इतितकै देह धर्मावर केले नसावें, कारण देह हा मनोविश्लेषणाचा परिपाक आहे असे

आम्हांस म्हणावयाचें आहे. किंबुना या विषयावर लिहिण्याचें त्यांनी बुद्धिपुरःसर टाळलें असावें.

वरील विवेचनावरून असें दिसून येईल कीं, नैसर्गिक देहधर्मवर, (जे हानि-कारक आहेत) त्यावर ताबा मिळविण्याकरितां, मनोभूमिका तयार करावी लागते. व याच करितां, विद्वत्जनांनी मनोधर्म मनोविश्लेषण, मनोकामना दैरे विषयावर त्रिकाल अबाधित असें तत्त्वज्ञान जगापुढे ठेवलें आहे. बुद्धिप्रामाण्यवादी लोकांस “शारिरीक गरजा” हा विषय पार महत्वाचा वाटतो. व त्या गरजांचे दमन करणे म्हणजे मारणे हैं शुद्ध वेडपणाचें वाटते. या ठिकाणी ज्या गरजा आपण व्यवहारात समजतों, त्या स्वरोखरीच शरीरधर्म चालण्यास अत्यावद्यक आहेत काय? असा प्रश्न उभा राहातो. आणि या प्रश्नाने उत्तर जर “नाहीं” असें दिलें तर गरजांची व्याप्ति पर्यायाने आकुंचन पावते. आणि ह्या आकुंचनावरथेंतूनच ‘शून्या’ पर्यंत आपणांस पोहोचतां येते. जर प्रश्नाचे उत्तर “होकारार्थी” दिलें तर गरजांची यादी पराकोटीला पोहोचते, अणि अर्शी पराकोटीला पोहोचणारी गरजांची यादी बुद्धिप्रामाण्य जन कधीहीं कबूल करणार नाहीं. व तीस कोठे तरी पायबंद घालावाच लागेल असें प्रतिपादन करतील. मग “नकारात्मक” उत्तर जर शून्याप्रत घेऊन जात असेल तर “होकारार्थी” उत्तर विनाशकालाप्रत घेऊन जाणार हैं उघड आहे, आणि नेमके याच ठिकाणी शरीराच्या गरजांवर ताबा मिळविण्याकरितां मनोविचारांची जरूर आहे हे आपणांस मान्य होईल. आणि हाच परस्पर संबंध दृढमूल झाला म्हणजे ज्या शरीराच्या गरजा, समाजाच्या दृष्टीने त्याज्य आहेत, त्यावर मनोधैर्याचं बलावर व प्रगल्भ विचाराने ताबा मिळवितां येईल, असें आम्हांस वाटते.

तेव्हां आमच्या प्रेमल गुरुबंधूंस, आम्ही उपस्थित कैलेले प्रश्न त्यांचे प्रश्नाचें समर्पक उत्तर देण्यास पुरेसे होतील व मनाचा व शरीराचा पारस्परिक संबंध काय आहे हे समजून येईल अशी आशा आहे. आमचे प्रार्थनेत नेहमीच असा उल्लेख संपडतो की—

कायेन, वाचा, मनसेन्द्रीयर्वा ।

बुद्धात्मनावातु स्मृतिस्वभावात् ॥

करोमि य सत् सकलैःपरस्मैः ।

नारायणायेदि समर्पयामि ॥

“शुभम् भवतु कल्याणम्”

श्रीबाबांच्या कृपा

बाबांची कृपा

श्री. कमलाकर के. देसाई, एम. ए. वी. टी. सेंट पिटर्स स्कूल, पांचगणी, हे लिंहितात कीं,

श्री साईबाबांच्या भक्तांसाठी, मला आलेले अनुभव पाठवावे असें वाटल्यावरून पाठवीत आहे. वास्तविक हा अनुभव दोन वर्षांपूर्वीचा आहे. मासिकांत पाठविण्यासाठी लिंहिला होता. पण पाठवावयाचा राहून गेला.

ते १९६० साल होते. सप्टेंबर महिन्यांतली गोष्ट आहे. माझी आई हृदय विकाराने आजारी होती. छातीत कळा भारं लागल्यामुळे तिळा पुण्याचे हार्टस्पेशालिस्ट डॉ. ग्रॅट यांच्या दवाखान्यांत नेले. तपासल्यानंतर तिची रिधिति अतिशय वाईट आहे असें डॉक्टरनीं सांगितले. दोन दिवसांपूर्वीच मी तिळा पुण्याला जाऊन भेटून आलो होतों. मला ह्या तिच्या स्थितीची कांहीच कल्पना नव्हती. माझ्या वहिणीना बोलावून घेण्यांत आलें पण मला तिच्या एकुलत्या एक लेकराला बोलावले सुद्धां नाही. पण श्रीबाबांची कृपा नेहमीच माझ्यावर होत असते. आणि म्हणूनच त्यांनी मला जाणीव दिली आणि मी लगेच पुण्याला गेलों. आईची स्थिति पाहून अतिशय वाईट वाटले. दोनचं दिवसापूर्वी मी तिळा भेटून गेलों होतों. डॉक्टरनीं तर आशान्व सोडली होती. पण बाबांच्यावर माझा पूर्ण विश्वास होता आणि सर्व जगाचे धन्वंतरी-बाबाच माझ्या आईला बांचवतील ह्या विश्वासाने त्यांच्यावर पूर्ण भरवसा ठेवून त्यांचे नाम-स्मरण जपूं लागलों. झोंप येणे शक्य नव्हते. खरं सांगतों, मी रात्रभर जप करीत होतों. आणि तो कृपाकू माझ्यासाठीं मृत्युवरोवर सामना करण्यासाठीं धावून आला. सकाळी डॉक्टरनाहि फार आश्रम्य वाटले. मी रात्रीं थोडी विभूति आईच्या कपाळावर लावली होती. माझ्याजवळ सतत विभूति असतेच. दुसरे दिवशीं मी पत्नीला तार करून बोलावून घेतली. तिसरे दिवशीं परत डॉक्टरनीं सांगितले की, ब्लडप्रेशर लो आहे... नाडी बरोवर चालूत नाही. ती फक्त कांहीं तासांचीच सोवती आहे. परत मला धक्का बसला. मी हें कोणालाच, पत्नीला सुद्धां सांगितले नाहीं, कारण मला तिची भीति वाटत होती. तिचे धैर्य खचले असते. परत

बाबांच्या भक्तिचीच परिक्षा होती. पत्नीला मी तिच्या दैवताची (श्रीदत्ताची) प्रार्थना करावयास सांगितली. मी बाबांची प्रार्थना करू लागलो. मी आईच्या खाटे जवळ बसून एक सारखा जप सुरु केला. नसेंस दर पांच मिनिटांनीं व डॉकटर दर पंधरा मिनिटांनीं सारखे येत होते. मी बाबांना पूर्णपणे शरण गेलो होतो. मृत्यु आपला पाश आवळण्याचा प्रयत्न करीत होता आणि बाबा तो पाश दूर करीत होते.” त्याहि दिव्यांतून आई पार पडली होती. ती रात्र फारच भयाण गेली पण मी बाबांच्या तंद्रितच होतो. मला त्यांच्या त्या उक्तिची आठवण होते. ती अशी “जो जो मज भजे जैशा जैशा भावे। तैसा तैसा पावे मीहि त्यासी” किती सार्थ आहे हैं. त्या रात्री नसेंसना दया येऊन मला झोण्यासाठी खाट वगैरे दिली होती. पण झोप येणे शक्यच नव्हते, जवळ जवळ आठवडा फारच वाईट गेला. तिन्हाईतांनीं आपुलकीने चौकशी केली. पण रक्तांची माणसे भात्र अगदीच तिन्हाईतासारखीं वागलीं. पण श्रीबाबांनीं आम्हांला कांहीं म्हणून कमी पहूं दिलें नाहीं. आईचा आजार असाध्य होताच. ती नंतर डिसेंबरमध्ये आम्हांला सोहऱ्यान गेली. आणि तीहि अकस्मात! ध्यानीं मनीं नसतां. बाबांनीं मृत्युला थोपवून घरण्यांत माझ्या हांकेला ‘ओ’ च नाहीं कां दिली? दुसरें त्यांचे वचव “शरण मज आला आणि वायां गेला दाखवा दाखवा ऐसा कोणी?”

यंदाचेच सांगावयाचे म्हणजे मी एम्. ए. पास झालो हेहि त्यांच्या कृपेनेच. आम्ही उभयतां बाबांचे भक्त आहोत. माझ्या पत्नीनें साईंग्रंथ लावला होता. आणि त्यांचेच हेंडळ. अर्थात श्रीबाबांच्या कृपेवरोबरोबरच माझ्या स्वार्गीय आईचा आशिर्वादहिं कारणी-भूत आहे. दखवणी मी नियमानें शिरडीची वारी करून येत असतों. अर्थात हेहि त्यांच्याच प्रेरणेनें. माझे हे अनुभव साधारणच वाटतील पण भाव तेथें देव असा माझा अनुभव आहे. ग्रंथाचे पारायण चालू असतांना गुरुवारी बाबा फकीराच्या रूपानें येऊन गेले असावेत असा विश्वास आहे. कारण अनोळखी फकीर आमच्या सारख्याकडे, एका बाजूला येतोच कशाला ?

A decorative horizontal line consisting of a thin black line with four stylized snowflake ornaments placed at regular intervals along its length.

श्रीसाईबाबांचे भक्तवात्सल्य

(ले. रं. त्रिं. कर्णिक, ओ. सुपरिटेंडेंट)

स्व ईलीलेच्या संपादकांच्या सांगण्याप्रमाणे मी श्री. के. के. प्रधान इन्कमटॅक्स एक्स्पर्ट व साईभक्त यांचेकडे त्यांच्या “मी व माझो अस्तित्व” या लेखाचा पुढील भाग मागण्यास गेलो असतां आमचे बाबांच्या लीलांबद्दल बोलणे चाल असतांना एकदस श्री. प्रधान महणाले, ‘बाबांच्या अगम्य लीलेची घडलेली गोष्ट

सला आठवली, तीच तुम्हांला सांगतो म्हणजे वावा भक्तांसाठी कसे घावून येतात तै कळेल.

सुमारे ५ वर्षांपूर्वी काळ्या बाजारांतील कमाईच्या गुप्त झालेल्या हजार रुपयांच्या नोटा सरकारने एकदम रद्द करून ज्याचे जबळ त्या असतील त्यांनी रिक्कर्व बँकेतून वटवून घेणेबद्दल काढलेला वटहुकूम दुम्हांस माहीत आहेच. अर्थात् त्या नोटांच्या मालकांवर त्या त्यांचेकडे कशा आल्या याचें उत्तर दायित्व ठेवले होतेच. परिणामी त्या (इन्कमटॅक्स खात्याला नकळत) ठेवलेल्या नोटा लोकांनी पुढील चौकशीचा त्रास चुकविणेसाठी मिळेल त्या किंमतीस गुपच्चूप विकल्या व पुष्कळांनी मोहाने त्या थोडक्यांत विकत घेतल्या व रिक्कर्व बँकेत नांव, पत्ता देऊन वटविल्याही.

बहुधा अशाचपैकीं एक गुस्ते बंधुद्वयांनी प्रत्येकी १५ नोटा रिझर्व बँकेत वटविल्या, हे दोघे दोन वेगळ्या खासगी कंपन्यांत १००।१२५ रुपये पगारावर कारकुनी करीत होते. पुढे रिझर्व बँकेने अशा नोटांची संख्या व वटविणारांची नावें इन्कमटॅक्स खात्याला यथावकाश कळवलीं व सरकारी चौकशीची यंत्रे फिरु लागलीं. दरम्यान या गुस्ते बंधूनीं आपले कर्जवाम फेडून पैशाची विल्हेवाटही लावली होती. मग इन्कमटॅक्स खात्यानें या नोटा कशा आल्या तें विचारतां वायकांचे अंगावरील दागिने विकून पैसा केल्याची ठराविक सबव त्यांनी सांगितली. मग पैसे बँकेत कां ठेवले नाहीत? तर घराच्या बांधकामाला लागणार होते. मग घर बांधले कां? तर नाहीं, कां नाहीं? तर मालकीबद्दल वाद उत्पन्न झाला म्हणून. अशी उडवा उडवीची उत्तरे इन्कमटॅक्स खातें थोडेच ऐकणार! त्यांनीं चक निकाल दिला कीं हजार रुपयांच्या नोटांच्या रँकेट्समध्ये यांनीं या नोटा संपादन केल्या व शहाजोगपणा करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत पण योग्य पुरावा नसल्यानें यांना पूर्ण इन्कमटॅक्स व जबर दंड व्हावा. त्याप्रमाणे सहा साडे सहा हजार रुपयांचा हुक्कमनामा झाला. यांचेजवळ देण्यास तर कांहीं नाहीं. शेवटीं दरमहा रु. २०० हत्ता दोघांमिळून बसला. तो पगारांतून परभारे कापणे बद्दल आज्ञा झाली. अर्थात् यांना प्रत्येकीं महिन्याकांठीं ३०-३५ रुपये वाकी मिळत. त्यावर दोघांचे मोठे संसार कसे चालणार?

अशा विकट परिस्थितीत ते मजकडे ट्रायब्यूनलकडे अपील करण्यासाठी सुळा विचारण्यास आले. कागदपत्र वांचून पाहतां माझी खात्री झाली की, यांत यश येण्याचा मुळीच संभव नाही. पण आशा मोठी कठीण आहे. ते साईबांबांचे खरे वा खोटे भक्त होते. आमचेकडे आले की, बाबांचे तसाबिरीपुढें लोटांगण घालून या संकटांतून सोडविणेबदल ते बाबांची परोपरीनें प्रार्थना करीत. मलाही त्यांची व त्यांच्या

कुडंगाची कोंव आली. व मी तें अपील चालविष्यास घेतले. ते काय देणार तें दिसतच होतें. असो. प्रथम मी खटपट करून त्यांचा हसा निस्यावर आणला. त्यामुळे संसार कसा बसा चालू झाला. अपील बोर्डवर लागण्यास त्या काळीं फार विलंब लागे. कित्येक महिन्यांनीं त्यांचे अपील बोर्डवर लागले. तेही दोन्ही भावांची अपीलिं एकाच वेळीं व एकाच बोर्डसमोर! असें कां याची चौकशी करतां कळले कीं, या दोघां भावांनी संगनमतानें हा व्यवहार केल्याचें बोर्डचे निर्दर्शनास यावे अशी खात्याची आंतून सूचनाच होती. म्हणजे अपील हमखास फेटाळले जाणार. यापैकी थोरला भाऊ थोडा धीट व बोलका होता पण धाकटा अगदीच शामकूभार्ह! पहातो तों त्या बोर्डाचे अध्यक्ष माझे माहितीचे महाकडक. त्यांचेजवळ दया माया नाहीं. आमच्या अपिलांचा निकाल काय लागणार तें मला अगोदरच कळून चुकले पण केसच्या तारखेस कोटीत हजर तर राहिलेच पाहिजे. मी मोठ्या काळजीतच कोटीत गेलों, तों कळले कीं, जोर्ज बादशहांच्या निधनानिमित्त कोर्ट त्या दिवशीं बंद होतें. हाय! म्हणून सुटकेचा निःस्वास सोडला. आजचे मरण टळले. असेंचे आणखी कांहीं दिवस गेले व एकदांचे आमचे अपील बोर्डवर लागले. पण तें थोरल्या भावाचेंच फक्त. व बोर्डवर जरी ते मागचे कडक गृहस्थ होते तरी ते दुर्घट. अध्यक्ष एक वृद्ध D.C.S. होते. पण तेही चाणाक्ष व हुषार. तारखेचे दिवशीं मी द्रायब्यूनल बोर्डसमोर हजर झालों. आमचा अशील जरा बोलकाच होता. पण तोही म्लान वदन कोपन्यांत बसला होता.

अध्यक्षांनी केस वाचून मजकडे हांसत पहात म्हटले, “ You should bring such cases ? ” इतके बोलून त्यांनी सरळच आशिलास पुढे बोलावले व विचारले, “ तुम्ही या नोटा कोठून आणल्या ? ” त्यांनी पूर्वांच्याच हकीकतीचा पाढा वाचला. त्यावर अध्यक्ष म्हणतात. “ Don't tell us such cock and bull stories,” इतके म्हणून आपले सहकाऱ्याकडे हळूंच म्हणतात, “ I shall make fun of him ” व माझे आशिलास, चेष्टेने “ मग या नोटा बँकेत न ठेवतां तुम्ही उशीखाली ठेवून निजत असाल नाही ? ” आमचे अशील संथपणे म्हणाले, “ नाही साहेब, तिजोरींत ठेबीत होतो ? ” “ अरे वा, तुम्ही तिजोरीहि घेतली आहे, काय नांव, कोणता मेक ? ” गुप्त्यांना शब्दांत पकडण्याचा हा डाव होता. गुसे उत्तरले, “ साहेब ! मी कुठला तिजोरी घेऊ शकणार ? ती माझे आजोबा पासून घरांत आहे Alcock ची.”

हे शोवटचे शब्द ऐकतांच साहेब फार गंभीर झाले, कांहींतरी फार जुनी आठवण झाल्याप्रमाणे कपाळावरून हात फिरबीत ते म्हणाले, “म्हणजे त्या खारच्या लेट

रावबहादुर गुप्त्यांचे तुम्ही कोणी आहां काय ? ” “ होय साहेब, तेच माझे आजोबा.” हे एकतांच साहेब सहकाऱ्याकडे वळून म्हणतात, “ Oh ! I remember this Rao Bahadur Gupte who was my friend. He commanded a roaring practice, actually minted money. One day He & I had wandered the whole of Bombay in search of safes. There were only two of them. He purchased one & I the other. They were “ Alcock.” Oh ! he could have left enough money for his grandsons to enable their wives to wear plenty of ornaments. I believe his statement & allow the appeal.” असे म्हणून खानी आमचे अशीलाजवळ तेथेच रावबहादुरांचे कुटुंबीयांची मोठ्या आस्थेने चौकशी केली.

आमच्या केसला अशी अकलिपत कलाटणी मिळालेली पाहतांच मी पुढे झालौ व कोर्टाला म्हणालो, “सर, यांच्या धाकट्या भावावरही अशीच केस असून त्या दोन्ही बरोबरच चालावयाच्या होत्या.” साहेबांनी तीही केस मागून घेतली व आपले जज-मेंटात आपल्याला स्वतःला असलेल्या रा. ब. गुप्ते यांच्याबद्दलचा खास माहितीचा निवाळा देऊन केसेस निकालांत काढल्या. विचारे गुप्ते यांना आपण जागे आहोत का स्वप्रांत आहोत याचाच संभ्रम झाला. ते इतके गहींवरले की त्यांना हाताला आधार देऊन बाहेर न्यावे लागले. तेव्हां मला समजले की, यांचे आजोबा साईबाबांचे ह्यातींतील त्यांचे परमभक्त होते. एकूण बाबांनी आजोबांचे पुण्याईचे उदक नातवांचे हातावर असें अकलिपत सोडले. आणि त्या मोठ्या कुटुंबाला उपासमारीतून वांचविले, अशी आहे बाबांची लीला आणि भक्तवत्सलता.

उदीचा प्रभाव

श्री यशवंत स. गुरव, रो७५ राधानिवास, खार हे लिहितात की,

रविवार दि. २९-७-६२ रोजी माझ्या आईने घरांतील सर्व काम आटोपून बाहेर ओळ्यावर बसली होती. तेव्हां तिच्या अचानक पोटांत ढुखूं लागले, आणि हजू हजू उलट्याही होऊं लागल्या. बप्याच उलट्या झाल्या आणि आई बेशुद्ध पडली. त्या दिवशी रविवार असल्यामुळे डॉक्टरही भेटणे कठीण झाले. घरगुती सर्व उपाय केले पण आराम काहीं वाटेना.

तेव्हां मी साईबाबांची उदी आईला लावली. आणि बाबासमोर प्रार्थना केली की, हे बाबा ! आतां यावेळीं तूंच डॉक्टर हो आणि माझ्या आईला वांचव, आणि नवसही केला कीं सकाळच्या आंत आराम वाटला तर पुढच्या गुरुवारीं मी तुझ्या नांवचा उपास घरीन. आणि आश्र्य असें कीं ३।४ तासांनी आईला खरोखर आराम वाटला.

दुसऱ्या दिवशीं दवाखान्यांत गेल्यावर डॉक्टरही या भयंकर रोगांतून (कॉलरा) डॉक्टर नसतांनाही आई वांचल्याबद्दल आश्र्य करूं लागले.

असा साईचा महीमा वर्णवा तेवढा थोडा, ही गोष्ट सत्य आहे,

X

X

X

X

मला साईबाबांनी बोलाविले

श्री. नांतु. गोरलावार, मुख्याध्यापक, आश्रम शाळा, अहिरी, हे लिहितात कीं,

मी शाळेच्या कामकाजाला चांदा येथें गेले होतो. तेथें गुरुवार ता. १२।१० दृ० १ रोजी रात्रौ झोपेत साईबाबाचे छायाचित्र नजरेत दिसले. त्यामुळे मी एकदम जागा झाले. व साईबाबांचे चिंतन करित बसले. पुन्हां मला झोप येईना. लघेच मी साईबाबाचे दर्शनास जाण्याचे ठरवून आपला बिस्तरा तयार केला आणि त्याच रात्रौ पहाटे ३ च्या गाढीनें मी चांदा स्टेशनावरून गाडीत बसले. मी यापूर्वी शिर्डी कधीही गेलें नव्हतो व शिर्डी कुणीकडे आहे हेही मला माहीत नव्हतें. पण साईबाबां अद्देवर मी गाडीत बसले. प्रथम चांदा तें वर्धा तिकीट काढली. वर्धेवरून मी दि. १३-१० ल्या भुसावळ पैसेंजरनी सायंकाळी भुसावळला पोंहंचलो. रेल्वेत गर्दी फार. बसायला जागा नाही. पण मी साईबाबांचे दर्शनास जात आहे असें सांगताच प्रवाशांनी मल्य जागा द्यायची, त्याच रात्रौ मनमाडला जाऊन पहाटेच्या सुमारास कोपरगांव स्टेशनांत पोहंचलो. तिथें शिर्डी मोटार तयार होतीच. त्यांत बसून सकाळच्या प्रहरीं शिर्डीस पोहंचलो. त्यावेळीं जागृती गीत चालू होतें. तें ऐकतांच माझें मन संतुष्ट पावलें व केव्हां बाबांचे दर्शन घेईन असें झालें. लघेच सामान ठेवण्यास १३० नंबरची खोली घेतली प्रातर्विधी आटोपून पूजा सामान घेऊन मंदिरांत प्रवेश केला. काय ती गर्दी ! पूजेसाठीं नंबर लावावे लागले. बाबांची मूर्ति नजरेत आणली. ती तेजस्वी व हास्यमुखी मूर्ति पाहून मन भरून गेले. बाबांची पूजा करून थोडें ध्यान केले. त्यांत बाबास विचारलें, बाबा, मला कां बोलाविलें ? उत्तर एवढेंच मिळालें, माझें जो स्मरण करितो त्यालाच मी भेटीस बोलावितों. दुपारीं बाबांचे आस्तीनंतर प्रसाद घेऊन व

बाबांना साष्टांग नमस्कार करून गांवास परतले. एकेदरींत बाबांनी माझी इच्छा पूर्ण केली.

*

*

*

*

बाबांच्या उदीचा चमत्कार

श्री. भगवान शिवराम डमाळे, मु. पिरेवाडी, पो. माणिकदौँडी तो. पाथडी, जि. अहमदनगर कळवितात की, मला साईंबाबांच्या उदीचा चमत्कार पुढील प्रमाणे आला आहे. तो असा—

जुलै मध्ये कोंकणांत पावसाळा फार जोरांत असतो. सगळीकडे घाणच घाण गुडघाभर चिखल आणि हवा उष्ण व दमट यामुळे कोंकणांतील हवा रोगट असते असें भौगोलिक कारण आहे. त्यामुळे मी हिवतापाच्या आजाराने १९६१ जुलै महिन्यांत आजारी पडलो. कोंकणांत मी एका शाळेवर शाळामास्तर म्हणून काम करीत असतो आणि अविवाहित असल्यामुळे स्वयंपाक हाताने करून खाचा लागतो. तेव्हां आजार आल्यावर मला या गांवीं वावांशिवाय कोण मदत करणार असे मी माझे ठाम मत करून दर दिवस शाळेत गेलो. घरां वसून राहिलो नाहीं आणि रात्रंदिवस माझ्या मनांत बाबांच्या नामाचा जयघोष चालूच होता आणि डॉक्टरचे औषध न करतां फक्त २३ वेळां उदी पाण्यांतून प्राशन केली आणि लगेच माझा आजार कमी कमी होऊन साफ बरा झाला. साईंबाबा माझ्या पाठीशीं उभे होते. त्यामुळे माझा आजार संपूर्ण बरा झाला. तेव्हांपासून मी साईंबाबांच्या अधिकच चरणी लीन झालो. त्यांचे नामस्मरण मी कधीहि विसरणार नाहीं.

*

*

*

बाबांची कृपादृष्टि

श्री. बालकृष्ण धर्मी ठाकूर, प्रभादेवी, गाववाडी घर नं. ७२ F, मु. नं. २८, हे लिहितात की,

मी इ. स. १९५३ सालीं आजारी पडलो. माझी कंबर अतिशय हुखत असे. मला चालताहि येत नव्हते. पुष्कळ डॉक्टरांचे उपाय झाले. परंतु गुण नाहीं. कांहीं डॉक्टर सांगत की, तुम्हांला क्षयरोगाची सुरवात आहे. कांहीं सांगत तुम्हांला क्षयरोग नाहीं. डॉ. एस. एस. राव, एम. डी. ह्यांनीं दोन वेळ मला तपासून मला क्षयरोगाची सुरवात आहे; असे सांगितले. नंतर मी त्यावर पुष्कळ इलाज केले. परंतु मला कांहीं कायमचे चांगले वाटले नाहीं. त्यांले मला अशा जगण्याची वीट येऊ लागला. ह्यावेळीं माझ्या मुलाचे बय तीन वर्षांचे होते.

माझी पनी नेहमीं सकाळीं साईंच्यान वाचीत असे. ह्यावैली मुलांच्या रुदण्याकडे फारसें तिचें लक्ष नसे. त्यामुळे मी तिला टाकून बोलत असे. एक दिवस बाबांनीं पत्नीच्या स्वप्रांत येऊन सांगितले ह्याला शिरडीला घेऊन ये, म्हणजे मी ह्याला बरा करीन. त्याचप्रमाणे आम्हीं शिरडीस गेलो. आणि माझा आजार बाबांनीं नाहीसा केला. आतां दरवर्षी आम्हीं बाबांच्या दर्शनास जातों. इ.स.१९६२ पे.बुवारी-मध्ये माझ्या कंपनीने डॉकटरी तपासणी केली. निरनिराळे ४१५ फोटो काढले. परंतु खांत मला कोणत्याहि तळ्हेचा खास आजार नाही ही सर्व बाबांची कृपा आहे. तसेच माझ्या भोठ्या मुलाला तीन दिवसांपासून आकडी येत असे. एका महिन्यांत १ ते ३ देल येत असे. परंतु नवसानें आतां जवळ जवळ येत नाहीच. अशी लहान सहान कामे बाबा नेहमींच करीत असतात. खरोखरच बाबा आम्हां गरिबाचें वाली आहेत.

三

1

2

ही बाबांची प्रेरणा !

श्रीमती मालती कांतिलाल त्रिवेदी का ‘राष्ट्रवाणी’ या गुजराठी मासिकांत साईंवावांचा अनुभव कथन करतांना लिहितात कीं,

साईंभक्त मग तो कुठचाही किंवा कोणतीही भाषा बोलणारा असौ. त्यांच्या गर्यां एकमेकांवदल वंधुभाव ओतप्रोत भरलेला असतो. एकमेकांच्या अडचणीची खाणा जाणीव असते व ती दूर करणे हें आपले पवित्र कर्तव्य आहे असें ते मानीत असतात. बहिंगिप्रमाणे मानलेल्या माझ्या एका भगिनीचे पतिराज अमेरिकेस रहातात. घर खर्चासाठी ते दरमहा निश्चयित रक्कम पाठवितात. त्यांत माझी ती बहीण मुलांबाळांचे संगोपन व संसार उत्तमप्रकारे चालविते. तिच नांव आहे प्रीति. नांवाप्रमाणे ती सर्वांवर प्रेम करते. ती रहाते बडोद्यास. बडोद्यास उन्हाळ्याच्या रजेत मी वडिलांकडे मुलांबाळांसह गेले असतां तेथें मला साईंबाबांची भक्त मंडळी बन्याच मोठ्या प्रमाणांत आढळून आली. ते सारे बंधु-मावांने वागत असतात हें पाहून मला समाधान वाटले. जे खरेंखुरे साईंभक्त असतात खाणा त्यांच्या आयुष्यांत लहान मोठे अनुभव येतच असतात.

या रजेच्या दिवसांत निरनिराळ्या ठिकाणाहून मंडळीं येत असते. बडोद्रांत सर्व साईमक्तांस एकत्र जमण्याचें मध्यवर्ती ठिकाण म्हणजे गजानंद भवन, तेथे एकत्र येऊन साईमक्त आपापले अनुभव एकमेकांस सांगतात. माझी मैत्रिण प्रीति व बडोद्रांत रहाणारी. तिचा मी आतां अनुभव सांगणार आहे. एकद

काय झाले कीं, दर महिन्याप्रमाणे अमेरिकेत रहाणाऱ्या तिच्या पतीने तिला खर्चासाठी रक्कम पाठविली. आणि त्याच दिवशीं एक भिक्षुक ब्राह्मण तिच्या घरीं आला. तो गोधरा येथील रहाणारा. तेथें त्याचे यजमान होते. त्यांच्याकडे पूजाअर्चा, कथाकीर्तन मधून मधून करायचे व संसार रेटावयाचा हा त्याचा निल्यक्रम होता. त्याने आपल्या मुलीचीं लग्न करण्याचे ठरविले. वर निश्चित झाला; परंतु खर्चाची अडचण मार्गीत आड आली. मोठ्या चिंतेत होता तो भिक्षुक, कोणत्यातरी ओळखीने तो भिक्षुक माझ्या मैत्रिणीकडे मोठ्या आशेने आला. आल तो कधीं? ज्या दिवशीं तिच्या हातीं अमेरिकेहून रक्कम आली त्याच दिवशीं, तो साईभक्त होता. जणूं काय त्याची अडचण ओळखून साईबाबानीच त्याला प्रीतीकडे जाण्याची प्रेरणा दिली. बोलाफुलास गांठ पडावी तसें झाले.

त्या भिक्षुकाने आपली कर्म कहाणी प्रीतीला सांगितली. तिने विचारले कीं, “मुलीच्या लग्नासाठी कमीत कमी काय खर्च येईल?”

“काय सांगू? कमीत कमी खर्च एक हजार तरी येईलच!”

“असं होय, मग थांबा हं. पहाते काय करतां येते तें.”

असें म्हणून प्रीति घरांत गेली. तिच्याजवळ शिळक पडलेली कांहीं रक्कम होती. शिवाय अमेरिकेहून आलेली रक्कम मिळून एक हजारांची भर करून ती रक्कम तिने त्या भिक्षुकाच्या स्वाधीन केली व म्हणाली, “महाराज! हे पैसे ध्या. मुलीचे लग्न व्यवस्थित करा व काळजींतून मोकळे व्हा!”

किती आनंद झाला त्यावेळीं त्या भिक्षुकाला! तो कोणत्या शब्दांनी वर्णन करायचा?

त्याच्या मुखावाटे एकही शब्द बाहेर पढूं शकला नाहीं. मात्र नेत्रांतून कृतज्ञतेचे चार अश्रु त्याच्या गालावर ओघळले! प्रीतीने ते हळूच पाहिले.

“बाईसाहेब! मी गोधरा येथें रहाणारा. परंतु प्रथम तिकडे न जातां प्रथम मी शिरडीला जाणार!”

“कां बरे? शिरडीला कशासाठीं?”

“कारण सांगू का? मी घरून निघालों तेव्हां घरधनिणीने सांगितले होतें कीं, ज्या कामासाठीं तुम्हीं बाहेर पडत अहांत तें काम साईबाबा नकी पायाडणार; मात्र तें काम होतांच घरीं न येतां प्रथम शिरडीस जाऊन साईबाबांचे दशऱ्यां

ध्या. त्यांची करुणा भाका आणि मगच घरीं या.”

“असं का? तुम्ही आणि तुमची पत्नी साईंभक्त आहे का? आनंदाची गोष्ट!”

“होय; आमचें सर्व कुटुंब साईंभक्त आहे. त्यांच्याच प्रेरणेने मी तुमच्या भेटीस आलों आणि कांहीं त्रास न पडतां तुम्हीं माझें काम केलें. मी फार फार आभारी आहें तुमचा.”

“आमार कसले मानायचे त्यांत? बाबा देणारे व बाबा देवविणारे! ही सारी त्यांची लीला आहे. तुम्हांला शिरडीला जायचे आहे ना? मग मीही येते तुमच्याबरोबर!”

निर्णयसागर प्रेस

प्रकाशित प्राकृत ओरीनेट ग्रंथ व पुस्तके

रामविजय	ग्लेज	४०	अध्याय	किंमत	१५	रुपये
भक्तविजय	"	५७	"	"	१९	"
हरिविजय	"	३६	"	"	१५	"
काशीखंड	"	८०	"	"	२०	"
नवनाथ भक्तिसार	"	४०	"	"	१८	"
तुकाराम चरित्र	"	१७	"	"	७	"

गणपति (प्रमुख अवतार व आराधना) अष्ट विनायकांची माहिती
जागृतस्थानें व विविध अवतार, पूजाविधीसह किं. रु. १०२५ न. पै.

सिद्धि विनायक पूजा व सार्थकथा , , , ००८७ , ,

गणपत्यथर्वशीर्ष सार्थ ००१५

मिळण्याचे ठिकाण :—

निर्णय सागर प्रेस,

२६-२८ कोलभाट स्ट्रीट, मुंबई नं. २

संत नामदेवांचे जीवनवृत्त

लेखक : गणेश विष्णु कविटकर, एम्. ए.

नामदेव हे ज्ञानेश्वर कालीन थोर संत. त्यांचे पुण्यस्मरण गेल्या महिन्यांत भारतभर भक्तिभावपूर्वक करण्यांत आले. त्यानिमित्त आमचे मित्र व नामदेवांच्या जीवन कार्याचा व काव्य वाढमयाचा उयानीं संशाधनपूर्वक अभ्यास केला आहे असे श्री. ग. वि. कविटकर एम्. ए. यांनी साहिलीलेच्या वाचकांसाठी लिहिलेले त्या थोर संतांचे अल्प चरित्र येथे सादर करण्यांत येत आहे.

संत नामदेव हे महाराष्ट्रांतील महान् भगवद्क. त्यांनी विठ्ठल भक्तीची चंद्रभागा सान्या भारतांत खेळविली. महाराष्ट्रांतील विठ्ठलोपासनेचा प्रवाह नामदेवांच्या उक्त भक्तीने, विशुद्ध चारित्र्याने आणि लोकसंग्राहक व समन्वय वृत्तीने गतिमान् बनला; आणि भणून त्यांचा अध्यात्मिक आणि (साहित्यिक) प्रभाव महाराष्ट्राच्या सीमा ओलांडून दूरपर्यंत पसरला. हिंदी वाढ्यांतील निरुण भक्तीचे ते प्रणेते होते. कीर्तनप्रथेचे व वारकरी सांप्रदायाचे ते प्रवर्तक होते. तेराव्या शतकांत इस्लामी आक्रमणामुळे विस्कळित झालेल्या हिंद समाजाचा समतेचा पाया मजबूत करून त्याची प्रेमाने बांधणी करणाऱ्यांपैकीं ते एक प्रमुख विधाते होते. मानवाच्या दैर्यक्तिक आत्मसुधारणेसाठी, त्यांया गुणविकासासाठी, आणि आत्मोद्धारासाठी भागवत धर्माचा-मानव धर्माचा-प्रचार व प्रसार त्यांनी भारतभर केला. त्यांचे अनुयायी भारतांत उत्तरेस गुजराथ, राजस्थान, उत्तरप्रदेश आणि पंजाब व दक्षिणेस महाराष्ट्र, आनंद, म्हैसूर व मद्रास इत्यादि प्रांतांत दूरवर लाखोंच्या संख्येने पसरले आहेत. कित्येक शतके होऊन गेलीं तरीहि संत नामदेवांच्या कार्याचे अवशेष दक्षिण व उत्तर भारतांत आजहि विशेषत्वाने दृष्टीस पडतात, अमंग या अभिनव वाढ्य प्रकाराची अमोल देणगी त्यांनी महाराष्ट्रास दिली.

नामदेव, त्यांचे सहकारी आणि अनुयायी यांना ज्या धार्मिक व सामाजिक समस्यांना तोंड घावें लागले, त्या जातिभेद, अस्पृश्यता, हिंदू-मुसलमान ऐक्यादि तत्कालीन समस्यांचे स्वरूप आणि आतां भारतास स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतरच्या कालांत न सुटलेल्या समस्यांचे आजचे स्वरूप एक आहे. त्यांनी त्या समस्या सोडविष्ण्यासाठी

जे प्रथल कैले त्यांची माहिती आणि या प्रयत्नांत त्यांना आलेले यशापयश यांचा विचार सांखुतिक पुनरुद्धाराच्या या कालांत नव्या पिढीला उद्बोधक आणि मार्गदर्शक ठरल्याशिवाय राहाणार नाही.

नामदेवांचे पूर्वज

या भगवद्गकाचा जन्म पंढरपूर येथे एका विष्णुभक्त किंप्याच्या घराण्यांत झाला. नामदेवांचे सहावे पूर्वज यशोट हे कृष्णाकाठीं उत्तर तीरावर असलेल्या आणि मत्स्येद्रगडाच्या दक्षिणेस वसलेल्या सातारा जिल्ह्यांतील नरसी गांवांमध्ये राहात असत. नृसिंहाचे देऊळ या गांवांमध्ये असल्यामुळे या गांवाचे नांव नरसिंगपूर असे पडले. यशोट हे कापडाचा व्यापार करीत असत. ते शके १५० चे सुमारास ह्यात असावेत. त्यांच्या ठिकाणी वैराग्यसंपन्नता आणि विष्णुभक्ति हे गुणदिशेष प्रकर्षनीं होते. पंढरीचा पांहुरंग हे त्यांचे उपास्य दैवत व ग्रामदेव नरसिंह हे कुलदैवत होते. नृसिंह, नरसिंह, नरहरी, नरकेशरी, केसरीराज, केशीराज यांच्या स्तुतिपर अनेक उद्गार नामदेवाच्या अभंगांत ठिकाठिकाणीं आढळतात. नामदेवांनी ज्या घरांत केशरीराजाची स्थापना केली, त्यापुढे भजन केले. ती मूर्ति व ते घर पंढरपुरांत नामदेव मंदिरांत आजहि दाखविले जाते. नामदेवांच्या घराण्यांत विष्णुभक्ति या मूळ पुरुषापासून चालत आलेली होती असें ‘आम्हा कीर्तन कुलवाडी आणि क नाहीं उदीम जोडी’ या नामदेवांच्या कुलवृत्तीच्या उल्लेखावरून दिसून येते. यशोट यांची कृष्णाकाठीं समाधि असून नरसी येथील ग्रामस्थ या समाधीची पूजा-अर्चा प्रत्यहि करीत असतात. समाधीची रचना दगडाची आहे. उंची साडे पांच फूट व चौथयावरील पृष्ठभाग चौदा चौरस फूट आहे. कृष्णानदीस येणाऱ्या पुरांच्या ओढीमुळे समाधीच्या रचनेस विस्कळीतपणा आला आहे व समाधीचे पुढील दगड सुटले आहेत. यशोटनंतरची नामदेवांच्या पूर्वजांची परंपरा अशी—यशोट हरिशोट, गोपाळशोट, गोविंदशोट, नरहरशोट, दामाशेट. दामाशेटी हे नामदेवांचे वडिल आणि कल्याणी येथील हरिभक्त गोमा यांची मुलगी गुणाई ही त्यांची आई. नरसी गांवांमध्ये असतांना दामाशेटी यांना आऊबाईं नांवाची कन्या झाली. या कन्येनंतर पुत्र नाहीं म्हणून त्यांनी नरसी गांव सोडले व शके ११८० चे सुमारास पंढरपूर येथे येऊन राहिले. येथे इंशचितनांत दाम शेटी व गोणाई यांचे दिवस जाऊ लागले. नव्या युगाला चालना देणाऱ्या सूर्यांच्या आगमनासाठीं उषादेखील परम रमणीय पार्श्वभूमिका तयार करीत असते, तद्वत् भक्तश्रेष्ठ नामदेवास जन्म देणाऱ्या मातेची ही साधनाच होती. गोणाईची इंशसेवा शेवटीं फलास आली व तिच्या पोटीं शके ११९२ प्रमोदनाम संक्तसरे कार्तिक शुक्र ११ स रविवार रोजीं सूर्योदयाचेवेळीं नामदेवांचा जन्म झाला.

नामदेवांचे विष्णु-प्रेम लहानपणापासून दुथडी ओसंडून वाहात होते. पांडुरंग मूर्तीला ते पाषाणमूर्ती न समजतां साक्षात् चिदानंदघन परमात्मा मानीत. नामदेवांहातीं गोरस पिऊन हा चिदानंदघन या बालभक्ताच्या प्रेमपाशांत पूर्णपणे गोवळा गेला होता. सर्वकाल हा बालभक्त पांडुरंगाच्या भक्तीत दंग असे. हे पाहून दामाशेटी व गोणाई चितातूर झाली. नामदेवांने संसाराकडे लक्ष द्यावें व उद्घोगधंदा करावा ही त्यांची इच्छा. म्हणून वयाचे ११ वर्षी त्यांनीं गोविंदशेट सदावर्ते यांची मुलगी राजाई हिच्याशीं त्यांचें लग्न लावून दिलें. अठरा वर्षांचें सुमारास नामदेवांना पहिला मुलगा झाला. अशाप्रकारे नामदेवाचा संसार, कुटुंबाच्या गरजा, त्यांच्या आईच्या आशाआकांक्षा वाढत चालूल्या. याउलट नामदेव संसाराविषयीं विरक्त व भगवद्भजनीं आसक्त होत चालले.

शतकोटी तुझे करीन अभंग

एके दिवशीं वालिमकीने शतकोटी रामायण रचिल्याची कथा नामदेवांनीं चंद्रभागेच्या वाळवंटांत ऐकिली. वालिमकप्रिमाणे आपणहि काञ्चरचना करावी असें त्यांना वाढू लागले व ‘शतकोटी तुझे करीन अभंग’ असा संकल्प त्यांनीं पांडुरंगासमोर केला. आतां ते भक्तिपर अभंग-गीतांची रचना करू लागले व भगवद्भजनांत मिळणाऱ्या निजानंदाचा अनुभव घेऊ लागले. लहानपणापासून विष्णुभक्तीचा प्रभाव त्यांच्यावर होता. त्यासुळें पंढरपूर, पांडुरंग, चंद्रभाग, पुंडलीक इत्यादि सगुणोपासनाविषयक वर्णनपर अभंग याच कालांत म्हणजे साधकावस्थेत शके १२१२ पूर्वी नामदेवांनीं लिहिले. वारकरी सांप्रदायांत त्यांचा बोलबाला बराच वाढला.

वयाचे २१ वे वर्षी भगवत्प्रेरणेने शानदेवादि चार भावंडांना भेटण्यासाठी नामदेव आळंदीस गेले. ‘पंढरीचा प्रेमा’ घरीं आलेला पाहून निवृत्तिआदि भावंडांनीं एका मुक्ताईखेरीज नामदेवास प्रेमपूर्वक वंदन केले. उलट देवाचा अखंड शेजार असलेल्या नामदेवांना अहंकाराची, अभिमानाची बाधा झाली होती. त्यांनीं कोणालाच वंदन केले नाहीं.

गुरुकृपेशिवाय मुक्ति नाही

पंढरपूर किंवा इतर क्षेत्रांतच देव आहे ही नामदेवांची समजूत. विश्वांतील अणुरेणूंत तो चिदानंदघन व्यापून राहिला आहे हें तत्व नामदेवास पटलें नव्हते. म्हणूनच तो या निवृत्तिनाथादि भावंडांच्या समवेत असलेल्या गोरोबाकाकाकडून कच्चा

उंबा वालविण्यासाठीं खात्रीलायक ठरलेले ‘लायमौफ तेल’ वापरा.

गिरगांव “बापट ब्रंदस” - दादर “वसंत फाँर्मसी”

घट ठरला. गोरोबाकहून झालेल्या अपमानाबद्दल नामदेवांनी पांडुरंगाकडे अत्यंत हृदयस्पर्शी भाषेत कागाळी केली. याचवेळीं त्यांना साक्षात्कार होऊन गुरुकृपेशिबाय मुक्ति नाही, आत्म-शान नाही असें सांगून देवानें विसोबा खेचर या सत्पुरुषास गुरु करण्याची आज्ञा दिली. त्याप्रमाणे गोरख नाथांच्या परंपरेतील सोपानदेवांचे शिष्य खेचरनाथ याजकहून त्यांनी अनुग्रह घेतला. केवळ सुणोपासनेमुळे एकांगी म्हणजेच कच्चा असलेला हा घट खेचरनाथांनी आत्मशानाचा शोक देऊन पक्का केला. नामदेवांच्या एकांगी भक्तीस शानाचा उजाळा मिळाला. या शानरूप भक्तीच्या ज्योतीवर असंख्य दीप उजळून सानवी जीवन तेजोमय करण्याचें नामदेवांचें जीवन ध्येय निश्चित झालें; आणि तिच्या प्रकाशानें अनेकांच्या जीवनास प्रकाश लाभला.

नामदेवांचा परिवार बराच मोठा होता. त्यांत

गोणाई राजाई दोघी सासू सूना ।

दामा नामा जाणा बापलेक ॥ १ ॥

नारा विठा गोडा महादा चौधे पुत्र

जन्मले पवित्र त्याचे वंशी ॥ २

ଲାଡାଇ ଗାଡାଇ ଯସା ସାଖରାଇ ।

चाधा सुना पाहा नामयाच्या ॥ ३ ॥

लिखा त का आजताह वाहण
तेरी री री री

नामदेव संसारात गुरफटला नाही

एवद्या मोठ्या संसाराची जबाबदारी नामदेवांनी घ्यावी, कुटुंबाच्या गरजाकडे लक्ष घावै असें दामाशेटींना वाटणे साहजिक होतें. नामदेव मोठा होईल व संसारात उपयोगी पडेल म्हणून गोणार्ह आशा धरून होती, पत्नी राजार्ह घरधन्यानें गुरु करून संसार असूनहि नाहींसा केला म्हणून वैतागून गेली होती. त्या सर्वांनी नामदेवांने संसाराकडे वळावै म्हणून खूप विनवून पाहिले, संतापून पाहिले, परंतु नामदेवांच्या मनावर या त्राण्याचा कांहीं परिणाम झाला नाहीं. साधुसंतांच्या भेटी घ्यावयाच्या, नामासृत सेवन करावयाचे आणि आपल्या भक्तिमय जीवनास पोषक अशा वातावरणांत रमून राहावयाचें अस नामदेवांचे जीवन सुरुं झाले. पंढरीनाथासुंदे कीर्तन करावै, भक्तिसुख घ्यावै व लोकांस घावै. हा नामदेवाचा उद्योग असावयाचा. त्यांच्या काया वाचा-मनाचे व्यापार विष्णुस समर्पण झाले होते. अशाप्रकारे ते एक कड्डे वैष्णववीर बनले. त्यांच्या निर्मल भक्तीनें परिसा भागवतासारखा अभिमानी

वैष्णवहि प्रभावित होऊन त्यांच्या चरणी लीन झाला. नामयाची दासी जनी तर त्यांच्या जीवनांत पूर्ण एकरूप झाली होती. नामदेवांच्या घराण्यातील लोकहि नामदेवाशी सुमरस झाले होते. हे सर्वच घराणे विढल भक्तींत रंगून गेले. त्यांत नामदेवांचो मुळे विठाआणि नारा यांचे साधे, गोड व भावपूर्ण अभंग उह्लेखनीय आहेत.

वारकरी सांप्रदायाचे आद्य आचार्य

‘नामदेवासवै देवाच्या या क्रीडा । प्रेमें केला वेडा पांहुरंग’ असा नामदेवांचा
लौकिक पसरू लागला. निवृत्ति ज्ञानदेवादि याना त्यांचा वेध लागला. या भगवद्घक्षाचे
सहवाससुख लाभानें म्हणून ही भावंडे नामदेवांच्या भेटीस पंढरपूरास आली; आणि
शके १२१३ त ज्ञानदेवांनी पंढरपूरच्या वैष्णव सांप्रदायांत अशा प्रकारे आपल्या
भावंडांसह नामदेवांच्या संसर्गाने उघडपणे प्रवेश केला. नामदेव या भेटीनंतर
नामदेवाप्रमाणेच पंढरी सांप्रदायाचे, वारकरी सांप्रदायाचे आद्य आचार्य बनले.
निवृत्तिज्ञानदेवादि भावंडांनी नामदेवाप्रमाणे यानंतरच्या कालांत अभंग-रचना केली,
ज्ञानदेव हे ज्ञानाची आणि नामदेव हे भक्तीची मूर्ति होते. ज्ञान भक्तिरूपी नवचैत-
न्याच्या या संयोगामुळे ज्ञान व भाक्त या दोहोंसहिं महत्व चढले.

मानवधर्मचा प्रसार

वैष्णवपंथांत प्रवेश केल्यानंतर वैष्णवधर्माचा मानव धर्माचा-प्रसार करण्यास नामदेवासारख्या वैष्णववीरांचे सहाय्य अवश्य आहे अशी ज्ञानदेवाची खात्री होती. म्हणून नामदवास बरोबर घेऊन भारतांतील तीर्थे पाहण्यास ते गेले. हा काळ शके १२१३ ते १२८८ च्या दरम्यानचा असावा. या तीर्थयात्रेच्या प्रसंगाचे अभंग या काळांत नामदेवांनी लिहिले. त्यांचा समावेश ‘तीर्थाविली’ या स्वतंत्र प्रकरणांत केला आहे. या तीर्थाटनांत गोराकुंभार, परसा भागवत, विसोबा खेचर, सांवता माळी, कौरे संतश्रेष्ठांच्या बरोबर होते. पंढरपूराहून कळ्हाड तळ्हेगांवच्या मार्गांने जड-मूळांचा उद्धार करीत, आपल्या समागमाचा लाभ देत, दर्शनोत्सुक नेत्रांचे समाधान करीत हा वैष्णवमेळा तापी-नर्मदातीरी आला. तेथून त्यांनी पश्चिम प्रभास, पट्टग, सोमनाथ तीर्थ, द्वारका, मथुरा, गया, वाराणसी, कुषक्षेत्रादि तीर्थे पाहून परत विकानेर नजीक आले. तेथें ग्रीष्माचा दाह सृष्टीला जाळीत होता. त्यांत पाण्याचे हुर्मिक्ष थोडी वाट-चाल झाल्यावर त्यांना एक विहीर दिसली. जवळ जाऊन पाहतात तों ती विहीर कोरडी ठणठणीत पडली होती. योगीराज ज्ञानेश्वरांनी आपल्या योग सामर्थ्याच्या सहाय्याने लघिमा सिद्धीचा अवलंब करून त्या कूपांतून जल मिळवून आपली तहान भागविली व नामदेवाकरितां योगसामर्थ्यांनी पाणी आणून देण्याची तयारी दाखविली; परंतु योगविद्या माहित नसलेल्या नामदेवांनी “काया वाचा मने विनटलो चरणासी!

तो मी शरण आणि कासी जाऊं कोणा ? ” अशी आर्त वाणीने देवाची प्रार्थना सुरु ले केली. तोच ती कोरडी विहिर पाण्यानें उचंबळून आली—

तंव कडकडीत कूप उदके वोसंडला ।

सुलभ भक्तिमार्ग

नामदेवांच्या भक्तीचा हा प्रभाव पाहून शानीयांच्या राजाने “तीर्थयात्रेसी जाणें कांवीं नलगे करणे” असें धन्योद्गार काढले आणि “समाधी सोहळा लयलक्ष वैराग्य। ते बा आम्हां जागीं आणियेले” असे कबूल केले. योगमार्ग, शान्तमार्ग कटसाद्य म्हणूनच या दोन्ही मार्गपिक्षां भक्तिमार्ग काठोकाठ भरलेल्या विहिरीसारख्या सर्वोन्नां सोपा आहे हें या प्रसंगाने सिद्ध झाले. हा प्रकार राजस्थानांत विकारेरच्या पश्चिमेस सुमारे ५० मैलावरील रक्ष अशा निर्जन वाळवंटांत कोलाडजी या गांवीं झाला. त्या कूपास नामदेव कुचा असें म्हणतात. त्या निर्जल प्रदेशांत ते प्रख्यात तीर्थस्थान बनले, कोलाडजीहून हा वैष्णवमेळा शके १२१८च्या कार्तिक शुद्ध पौणिमेस पंढरपुरास परत आला. यावेळी झालेले उद्घापन मोठ्या थाटाने करण्यात आले होते. या उद्घापनाच्या मिरवणुकीत चोखामेळा व व्यंकोबा हे काठीकर म्हणून वाटाऱ्याचें काम करीत होते. याच वेळी पंजाबांतून आलेला जाल्हण नांवाचा भक्त या उत्सवांत सामील झाला होता.

ब्रान्देवांची समाधी

या उद्यापनाच्या उत्सवानंतर सव्वा वर्षांच्या आंतच ज्ञानदेवादि भावंडांनी व चांगदेवांनी समाधि घेतली. ज्ञानदेव शके १२१८ मध्ये कार्तिक वद्य १३ स आळंदी येथे, सोपानदेव शके १२१८ मार्गशीर्ष वद्य १३ स सासवड येथे, मुक्ताबाई शके १२१९ जेष्ठ वद्य १२ स एदलाबाद येथे, निवृत्तिनाथ शके १२१९ जेष्ठ वद्य १२ अंबकेश्वर येथे व चांगदेव शके १२२० माघ वद्य ११ स पुणतांबे येथे समाधिस्थ झाले. या समाधि प्रसंगी नामदेवांनी जीं प्रकरणे लिहिली ती अगदीं साध्यासुध्या, हृदयाला पीळ पाडणाऱ्या अभंगपंक्तीत ज्ञानेशांची समाधि हा तर महाराष्ट्रांतील एक अपूर्व शोकप्रसंग होता. “ गृह्य काढनियां वेद केले फोल । आठविती बोल मनासाजी ” असें भक्तश्रेष्ठ नामदेवांना ज्ञानराजाबद्दल बाटत होते त्यांच्याशी केलेल्या सुखसंवादाची त्यांना वारंवार आठवण होई. अखिल मराठी जगत् यावेळीं शोकसागरांत बुडाले होतें. ज्ञानेशांच्या समाधिप्रसंगी लिहिलेल्या नामदेवांच्या अभंग काढ्याला जागतिक वाढायांत तोड नाहीं. त्यांतील “ बळचणीचे पाणी आढ्यासी गेले.” “ वांधल्या पेंदीचा सुटलासे आला, ” “ हरिणीवीण खोपी पडली उदास, ” “ मुंगीचिया विकरीं लागलीसे आग ” इत्यादि नामदेवांचे दृष्टांत मराठी वाढायांत अमर झाले आहेत. निवृत्ति-

नाथगदि भावंडे आपल्या डोळ्यांदेखत समाधिस्थ झाली. आते वाणीने नामदेव म्हणतात —

गेले दिगंबर ईश्वर विभूति । राहिल्या त्या कीर्ति जगामाजी
वैराग्याच्या गोष्टीं ऐकिल्या त्या कानीं । आतां ऐसे कोणी होणे नाहीं
सांगतील ज्ञान म्हणतील खूण । नयेचि साधन निवृत्तीचे
परब्रह्म डोळा दाऊं ऐसे म्हणती । कोणा नये युक्ति ज्ञानोचाची
करीतील अर्थ सांगतील परमार्थ । नये पां एकांत सोपानाचा
चांगदेव योगी निष्काम चांगला । स्वरूपीं रंगला केशवाच्या
नामा म्हणे देवा सांगू नये कांहीं । नये मुक्तावार्दि गुह्य तुळें ॥

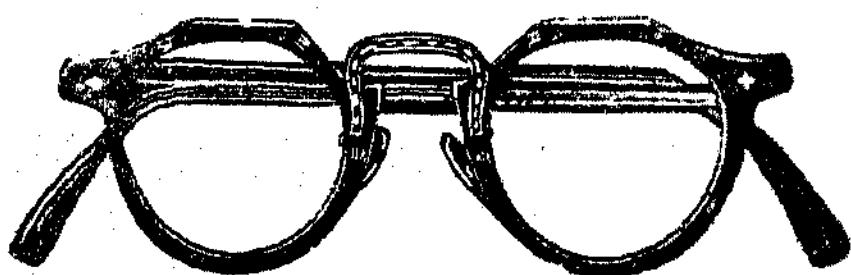
(अपूर्ण)

पुढील अंक

ता. ८ ऑक्टोबर १९३२ रोजीं विजया दशमी. (दसरा) विजया दशमी म्हणजे श्रीसाईबाबांचा पवित्र पुण्यतिथी दिन. त्या निमित्र प्रति वर्षांग्रामांने साईलीला मासिकाचा विशेषांक निघणार असून तो ता. ५ ऑक्टोबर रोजीं पोष्टांत पडेल. याकडे आमच्या वर्गणीदार भक्तांचे लक्ष वेधविष्यांत येत आहे,

● ● ●
दिव्य दृष्टीसाठी TELIGRAM :— DIVYANETRA

शिसा ऑप्टिशिअन्स (BOM. DADAR)

[चष्यांचे व्यापारी]

यांच्या येथें तज्ज्ञ डॉक्टरांकडून डोळे मोफत तपासून

उंची व टिकाऊ चष्मे माफक दरानें मिळतात.

छविलदास रोड, दादर (W. R.), मुंबई २८

मी व माझे अस्तित्व

A decorative horizontal border at the bottom of the page, featuring a repeating pattern of stylized, swirling scrollwork or cloud-like motifs.

लेखांक ३ रा.

लेखक : केशव कृष्ण प्रधान, B.A.LL.B.

मागील दोन प्रकरणांत विवेचन केल्याप्रमाणे महापुरुष असावा तर तो अमूक एक विशिष्ट गुण—समुच्चयाचा असावा, किंवा परमेश्वरासारखा त्रिगुणातीत असावा असा मनांचा आराखडा बांधून मी त्याच्या शोधार्थ हिरीरीनें लागणार तोच माझ्या मानवी मनाला स्वाभाविक असें विपरीत विचार येऊ लागलें व मी संशयानें घेरला गेलो.

परमेश्वराबद्दल शंका

ह्या संशयानें मला थेट आपल्या मूळ स्वरूपांकडे नेले व मी मूळांत ईश्वराच्या अस्तित्वाविषयीं साशंक झालें. मला वाढूं लागलें कीं आपण माणसें आपल्या कोत्या मनानें व बुद्धीनें परमेश्वर परमेश्वर असें ज्याला म्हणतों तो खरोखरीच अस्तित्वांत असेलच काय? पृथ्वीतलावर ज्यानें प्रत्यक्ष परमेश्वर पाहिला भावे असा कोणीहि पुरुष अथवा महापुरुष असण्याची शक्यता आहे काय? भोवतालच्या सूष्टीच्या कांहीं ठराविक, आपल्या डोळ्यांसमोर घडत असलेल्या ज्या क्रिया आहेत त्यांच्यामार्गे असलेल्या शक्तीला हे पारमार्थिक लोक जर परमेश्वर म्हणत असतील तर तो परमेश्वर सला कळून व्यर्थ आहे. कारण निसर्गातील विविध शक्ति त्या, माया, विरहीत आहेत यांत शंका नाहीं. भोवतीच्या विश्वांत समतेपेक्षां विषमताच जास्त दिसते. ही विषमता थेट खजिज पदार्थापासून तों मानवांपर्यंत इतकी भयानक तर्हेने पसरलेली आहे कीं तिचा विचार केला तर त्या मागील शक्ति निर्वृण असावी असें वाटतें व पाश्चिमात्यांचे *Might is right, survival of the fittest* वैरे उक्ति सार्थ असाव्या असें वाटतें. आम्हीं पौर्वात्य *One in many and Many in one* असें म्हणून निसर्गाला कितीहि औखले गौरविले तरी निसर्गातील ह्या विषम क्रियाशक्तीला परमेश्वर हे नांव देतां येत नाहीं. अशा संशयानें पछाडल्यानें माझे मन निसर्गाच्या आधिभौतिक स्वरूपांतच खोल, खोल शिरूं लागलें व पाश्चिमात्याचा विश्वाकडे गणण्याचा आधिभौतिक दृष्टीकोनच मला योग्य वाढूं लागला. व मी तात्पुरता का होईना आधिभौतिकवादी (*Materialistic*) झालें.

मानवाचा पराक्रम

जगांतील ही विषमता दूर करण्यासाठी मानवांनी केलेले प्रचंड प्रयत्न माझ्या विहंगम दृष्टीला दिसू लागले. व मानवांचा थेट अदमुगांपासून तो आज तागायत-पर्यन्तचा हतीहास झराक्कर माझ्या मन;चक्षूसमोरून जाऊ लागला. व मानवाची प्रत्येक क्षेत्रांतील प्रगती मी जस जसा विचार करू लागलो तसेतशी जास्तच कौतुका-स्पद वाढू लागली. दगडधोऱ्याला जखडलेला मानव आज अंतराळांत विमानाच्या साह्यानें उंच उंच उडून अंतराळाचा भेद बेत आहे, हें मला दिसले. तो उद्या निरनिराळ्या तारागोलावर बस्ती करील हे आतां जवळ जवळ निश्चित झाले आहे असें वाटते. असा विचार यताच निसर्गाची विषमता निर्माण करणारी शक्ति मला अधोरी वाढू लागली. तर उलट मानवांचा समता निर्माण करण्याचा प्रयत्न दयेने पूणपणे भरलेला आहे असें वाटले. ‘निसर्ग हाच परमेश्वर आहे’ हा आधिभौतिक वाद पण याच दृष्टीनें अधिक खोल विचार केल्यावर एकाएकी फोल वाढू लागला, व मानव हाच परमेश्वराचा अंश आहे असें आमचें तत्वज्ञ जे म्हणतात तेंच खरें आहे की काय अशी पुन्हा मनानें उलट खाली. मानवजातीच्या कल्याणार्थ प्रेरीत होऊन निसर्गानें निर्माण केलेली विषमता दूर करण्यासाठी आमचे आधिभौतिक शास्त्र निसनिराळ्या प्रांतांत जे अलौकिक शोध लावीत आहेत ते शोध सुद्धां त्यांच्या अंतःस्फूर्तींतूनच निर्माण होत नाहीत काय? मानवांच्या आर्थिक परिस्थितींत समता आणप्याकरितां थेट भांडवलशाहीपासून समतावादापर्यंत झालेली मानवाची प्रगती आमच्या विचारखंत मानवांच्या अंतःस्फूर्तीचेच प्रतिक नाही काय? मानवी मनांचा खोल अभ्यास करून, त्या मनाला काव्य, वाद्य, अध्यात्म इत्यादि प्रांतात फिरवून शेवटीं त्याला ‘सत्यं, शिवं, सुंदरं’ ह्या स्थितीचा अनुभव मानवी स्फूर्तीमधूनच मिळतो ना! असे विचार मनांत येतांच मला मानव हा निसर्गामधील पाशवी शक्ति-पेक्षांहि फार मोठा प्रत्यक्ष परमेश्वरच वाढू लागला. व ज्याच्या अंतरंगात मला निसर्गापेक्षा निसर्गांतील शक्तिपेक्षांहि दुसऱ्या विविध शक्ति दिसू लागल्या व परमेश्वराचें प्रतिक असलेला मानव त्यामधील सर्व शक्तिचा विकास केल्यास पूर्ण परमेश्वर स्वरूप होऊं शकेल असा भरवसा वाटला व हेच विचार असेच पुढे पुढे करीत गेल्यावर परमेश्वर हा मानवांच्या सर्वपूर्ण विकसित झालेल्या शक्तिचा एक महासागर असावा, व त्यास शोधण्याचा मार्ग मानवी मन, बुद्धीमधूनच—म्हणजे मानवांच्या अंतरंगांतूनच असावा असें एकाएकी वाढू लागले. आपल्याला हवा असलेला महापुरुष अशा पूर्ण विकसीत शक्तीचा समुच्चय केवळ परमेश्वरच असला पाहिजे, असा मी मनाशा क्यास बांधला व पुन्हा एकदा माझें मन आधिभौतिक चाकोरींतूनसुद्धां अध्यात्माकडे वळले.

रामकृष्ण-विवेकानन्द संवाद

परमेश्वराच्या अस्तित्वाची अशा तऱ्हेनें रूपरेषा मनाशी बांधून ह्या बाबतीत संत पुरुषांचा काय निर्बाळा आहे त्याचा मी विचार करूं लागलों व मला एकाएकी रामकृष्ण परमहंस व विवेकानंद यांच्यामध्यें घडलेल्या संवादाची आठवण झाली. पाश्चिमात्य शिक्षणामुळे पूर्ण भौतिकवादी झालेले कलकत्ता येथील कॉलेजांत शिकणारे नंदै दत्त ह्या नांवाचे बंनाली गृहस्थ म्हणजेच भावी विवेकानंद. मनांत नसताही नाईलाजानें एका नातेवाईकाच्या आग्रहामुळे रामकृष्ण परमहंसाना भेटावयास गेले. व त्यांनी रामकृष्ण परमहंसाना अगदी पाहिलाच हा प्रश्न विचारला “महाशय! देव आहे का? व आपण तो पाहिला आहे काय?” “होय बाळ! देव आहे व मी तो पाहिलाही आहे. ह्या समोरच्या भितीपेक्षाही तो मला स्पष्ट दिसत आहे.” रामकृष्णांनी ताळ्काळ उत्तर दिलें.

विवेकानंदानीं विचारले “मग तुम्ही तो मला दाखवूं शकाल काय?” रामकृष्ण परमहंस यावर थोडावेळ स्तब्ध राहिले व नंतर त्यांनी प्रश्न केला “तुला देव पाहून काय करावयाचे आहे?” विवकानंद म्हणाले “तो जर मला दिसला तर मी त्याचे तुकडे तुकडे करीन. कारण त्यांने या जगामध्ये विषमता निर्माण करून मानवाला अनंत दुःखें दिलीं आहेत मला वाटत नाहीं तो दयालू असेल.” याकर रामकृष्ण परमहंस हसले व योग्य वेळीं तुला सर्व कांहीं कळेल असें म्हणून त्यांनी विवेकानंदास एक भक्तिपर गीत गावयास सांगितलें व विवेकानंद तें गीत गात असतांना रामकृष्णांनी त्यांना दिव्य स्पर्श केला व विवेकानंद एकदम पूर्ण समाधीस्थिरीत गेले. समाधीस्थिरीतून जागृतावस्थेत आल्यावर रामकृष्णांनी त्यांना प्रश्न केला ‘कां तुला देव दिसला ना? मग तूं त्याचे तुकडे केले असशीलच?’ विवेकानंदानीं लज्जेने मान खालीं घातली, व ते म्हणाले “भगवन, तो फार दयालू आहे. निसर्गीतील विषमता ही त्याचीच विविध स्वरूपे आहेत. आम्हा क्षुद्र मानवांना फक्त त्याची पाशवी शक्ती दिसते; परंतु त्यामार्गे असलेले दयालूत्व व बुद्धीचातुर्य दिसत नाहीं.” परमेश्वर हा आदिशक्ति, आदिप्रेम व आदिज्ञान म्हणजेच सच्चिदानंद असा आहे. त्याचें पूर्ण स्वरूप आकलन होण्याचा राजमार्ग मानवामधील क्रियाशक्ति, वात्सल्यशक्ति व बुद्धिशक्ती यांच्या मिलाफांतूनच म्हणजे मानवी अंतर्करणातूनच आहे. हें मला आज कळून चुकलें. पाश्चिमात्यांची आधिमौतीक विचारसरणी ही एकांगी असून जगांत कितीही आधीमौतीक सुधारणा झाल्या तरी मानवांला पूर्ण सौख्य, आनंद, व शांति मानवी जीवनाच्या सर्व अंगोपांगाचा, मानवांतील सर्व विविध शक्तींचा, मिलाफ केल्याशिवाय मिळणार नाहीं. ‘सत्यं शिवं सुंदरम्’ हे

आमच्या पौर्वांत्यांचे तत्वज्ञान जगांतील सर्वांत श्रेष्ठं तत्वज्ञान आहे व तोच मानवांचा एकमेव कल्याणप्रतद मार्ग आहे, अशी माझी खात्री झाली. तेव्हा पृथ्वीतलावर प्रत्यक्ष प्रमेश्वराचा साक्षात्कार करून देणारे असे महापुरुष वास्तव्य करून असतात व त्यांच्या सहवासांत राहिल्यामुळे मानवांचे चिरंतन कल्याण होतें हें निश्चित, असें मला वाढून माझी त्यांच्या सहवासाबद्दल तळमळ अधिकच वाढली.

परमेश मेर्टाची उत्कटता

असें म्हणतात कीं, परमेश्वराचा घ्यास लागलेल्या माणसाला परमेश्वर स्वतःच मार्ग दाखवतो. आपली परमेश्वर बघण्याची तळमळ पराकोटीला गेल्यास परमेश्वराचे दर्शन घडवून देणारे महापुरुष आपण होऊनच अशा माणसांकडे धांव घेतात. ‘जला-विण मासा तळमळे कैसा । जावें त्यांच्या वंशा तेव्हां कळे’ ह्या तुकाराम महाराजांच्या उक्तीप्रमाणे माझी तळमळ इतक्या पराकोटीला गेली तर असा एखादा महापुरुष आपण होऊनच माझ्याकडे चालून येईल. मला जगण्यासाठी जितकी हेवेची जरुरी आहे तितकी परमेश्वराची जरुरी आहे काय? हा प्रश्न मी वारंवार माझ्या मनाला विचारू लागलो. धौम्य कडपीनीं एकदा आपल्या एका शिष्याला परमेश्वर दाखविण्याकरितां नदीवर नेले. व त्याला नदीत बुडी मारण्यास सांगितले. त्याने बुडी मारतांच धौम्य कडपीनी त्याला सुतत पांच मिनीटे पाण्याखाली दाबून ठेवला. तो शिष्य मेलों मेलों म्हणुन ओरहूं लागला. वर आल्यावर त्यांनी त्याला विचारले की आतां पाण्यावर येण्यासाठीं जी तळमळ झाली तेवढी तळमळ परमेश्वर बघण्याची तुला लागली आहे कां? लागली असेल तरच तो तुला दिसेल. मी विचार करू लागलों कीं खरोखरच माझ्या नेहमींच्या व्यवहारांत व माझ्या चालूं असलेल्या सर्व साधारण अशा सुखासीन जीवनांत मला परमेश्वराची जरुरी आहे काय? माझें मन मला सांगू लागले. “म्हटले तर जरुरी आहे व म्हटले तर जरुरी नाही सुद्धां माझ्या मनानें हें उत्तर का आवें हें माझें मलाच कळेना. माझ्या मनाचे बहिर्भूत व अंतर्मन असें दोन भाग असावेत. कारण बहिर्भूत म्हणते परमेश्वर जाणण्याची ह्या सुखासीन रोजच्या जीवनांत काहीच जरुरी नाही. मी खोल विचार करू लागलों कीं, निर्माण होणारे अंतर्मन मला सांगते कीं, “होय जरुरी आहे, कारण त्याशिवाय भोवतालीं वर्स काय चालले आहे हें तुला काय कळणार? व त्याचा उगम तुला समजावून घ्यावयाचा आहे ना?” ह्या दोन मनांच्या द्वंद्वावस्थेत भावावून, परमेश्वर जाणण्यासाठी लागलेली माझी तळमळ पराकोटीला पोहचणे शक्य नाहीं तेव्हां ही दोन्ही मने तरी काय आहेत, का तेच मन बाहेर व आंत फेण्या मारीत असते, याचा पूर्ण विचार केल्याशिवाय अशा महात्म्याचा शोध लावणे व्यर्थ आहे, असें मनाशी ठरवून त्याचा शोध करण्यांचे तात्कालीक ठहकूब करावे असें मी ठरविले. (अपूर्ण)

ईश्वरावर श्रद्धा

*****

—महात्मा गांधी

महात्मा गांधींची ईश्वरावर अदल श्रद्धा होती. त्या श्रद्धेच्या बळावर त्यानीं मोठमोठा कामे पार पाडिलीं. त्यांच्यावर दुर्धर प्रसंगही पुष्कळ आले; परंतु ते कधीं निराश झाले नाहीत. त्या दृष्टीने स्वानुभवपूर्ण असा त्यांचा पुढील लेख आहे.

एखाच्या भक्तावर आणीबाणीचा प्रसंग ओढवतो तेव्हां ईश्वर त्याच्यासाठीं घांव घेतल्याशिवाय रहात नाहीं. आपल्या निस्सीम भक्ताचें रक्षण हें तर त्याचें ब्रीद आहे, परंतु हें उगाच सहसासहजीं घडत नाहीं. भक्ताची निष्ठा तशीच जाज्वल्य असली पाहिजे व भगवंतच सर्वस्व व सर्वाधार होऊन राहिला पाहिजे. ज्याने मनोभावें त्याच्यावर भरिभार टाकिला त्याचा भगवंत झाला म्हणून समजावें.

हीं निष्ठा कशीं ओळखायची ? आम्हीं आमचें कर्तव्य पालन केल्यानंतर जें कांहीं वाट्यास येईल, मग तें सुख असो वा दुःख असो, त्याचें स्वागत आनंदानें करायला आपण तयार असले पाहिजे. तेवढी आपल्या मनाचीं तयारी झाली पाहिजे. कर्तव्य पालन केल्यानंतर आपणास यश मिळेल वा अपयश मिळेल; जें कांहीं वाट्यास येईल त्यांत आनंद मानण्याची तयारी असलीं पाहिजे.

मग जनक राजाप्रमाणे आपण कोणत्याही स्थितीत निश्चित होऊ. जनक राजाची गोष्ट माहीत आहे ? एका दूतानें त्याला येऊन सांगितले कीं, “अहो ! स्वस्थ काय बसला ? आपल्या राजधानीला आग लागली आहे. सारे नगर पेटत आहे.”

तेव्हां जनक राजा म्हणाला, “त्याला मी काय करणार ? देवाची मर्जी. तो पाहून घेईल !” राजानें निर्विकारपणे हें उत्तर दिले. त्याचें कारण आपल्या कर्तव्याचरणांत तो केव्हांही चुकारपणा किंवा हेळसांड करीत नसे. कर्तव्य पार पाडावयाचें आणि मोकळे व्हायचे ! पुढची चिंता करायची नाहीं. ती भगवंताला ! कोणत्याही परिस्थितीत मनाची समंता व शांती ढळता कामा नये.

ज्याची प्रार्थनेवर श्रद्धा आहे, त्याच्यावर संकटे सहसा येणार नाहीत; आणि आलीच तर तो गोंधळून जाणार नाहीं किंवा हातपाय आपटणार नाहीं. निर्विकार मनानें आलेल्या परिस्थीतीला तो तोङ देईल. ‘आले देवाजीच्या मना’ असें म्हणून तो मोकळा होईल.

माणसासभौवार नाना प्रकारचीं संकटे व धोके थैमान घालीत आहेत. संकटे त्याच्या बारशाळा पुजलीं आहेत म्हणा ना. मनुष्यप्राणी जन्माळा आल्यापासून त्याला सुखदुःखाच्या प्रसंगाशीं प्रत्यहीं झगडावें लागत असतें. हें जीवन म्हणजे झगडा आहे!

देवाची कृपा असली म्हणजे दुष्ट सुष्ट बनतात व संकटपरंपरा यायची असली तर त्याच्या कृपेने संकटे दूर दूर पळतात.

ईश्वरावर श्रद्धा असली म्हणजे पुढे माझें कसें होईल. भावी काळांत माझ्या वाट्याला सुख कीं दुख येणार, याची तो पर्वा करणार नाहीं. काय वाट्याला येईल, तें येईल, जें हाताशीं येईल त्यांत आनंद ! कांहीं वाटेल तें येईना. हें त्याचें लेणे म्हणून त्याचा स्वीकार करावयाचा. उद्यां माझ्या वाट्याला कोणती स्थिति येणार हें जाणून काय करायचें आहे ? कशाला त्याची एवढी उत्कंठा ? जें काय येईल तें येईल. त्याची मर्जी असेल तसें घडेल, आम्हीं आजचें आमचें कर्तव्य इमानें इतवारें पार पाडावयाचें आणि मोकळे व्हावयाचें, उद्यांची चिंता आज नको. उद्यांचें उद्यां.

दरवाजावरील पहारेकरी खंबीर व विश्वासू असला म्हणजे घरमालकानें चिंता करण्याचें कारण काय? त्याचप्रमाणें सर्वशक्तिमान परमेश्वरावर आपलें ओळें टाकल्यानंतर उद्यां आणि परवां काय घडणार यांची चिंता कशाला? ईश्वरासारखा विश्वासू व खात्रीचा रक्षक दुसरा कोण असणार?

देव दयाळू आहे, फार मोठा आहे, संकटांत तारणारा आहे या कल्पना मनांत येऊन त्यांचा तसा काहीं उपयोग नाहीं. तुम्हांला अंतःकरणापासून तर्चे वाढले पाहिजे, त्या विचारांनी तुम्ही भारून गेले पाहिजे. तुम्हांला आनंद झाला किंवा दुख झाले म्हणजे तुमच्या मनाला कशा बरे संवेदना होतात ? तशा झाल्या पाहिजेत तीव्रतर संवेदना ! या चर्चा किंवा वादविवाद करण्याच्या गोष्टी नव्हत. त्या ज्याच्या त्यांने अनुभवावयाच्या असतात.

भावना या अंतःकरणांतून उद्भवतात. यासाठीं आपण आपलें अंतःकरण निर्मळ, पवित्र ठेविलें पाहिजे. आपण आपलें घर व घरांतील सान्या वस्तू कशा स्वच्छ व नीटनेटक्या ठेवीत असतो; तसेच आहे अंतःकरणाचें. त्यांत कुविचारांना, दुष्ट भावनांना थारा मिळतां कामा नये. देवासंबंधीच्या दैवी भावना अंतःकरणांतून उगम पावतात. तें उगमस्थान जर गलिच्छ असेल, व तें स्वच्छ ठेवण्याची खबरदारी जर आपण घेतली नाही, तर तेथें दैवी विचारांस थारा मिळणार नाही.

डोकीवर चिंतेचा भार ठेऊन आपण कोणतेही कार्य करू नये. देवाचे नांव घेऊन निश्चित मनानें कामास लागावें आपण त्याच्या हातांतील बाहुले बनावयाचे, तो

सूत्रे हालविणारा. त्याची इच्छा असेल तसें होईल अशी भावना अंतःकरणांत सदैव वावरत असावी.

होय, अगोदर वादल आणि त्याचा पाठलाग करीत शांतता ! युद्धामार्गून शांतता हा ठरलेला नियम. शांततेतच झगड्याची बीजे सुप रीतीने वावरत असतात. जीवन हा संग्राम आहे, याच्याविरुद्ध लढा, त्याच्याविरुद्ध लढा हा उपक्रम अव्याहत चालू आहे. कधीं अंतरंगांत झगडा तर कधीं बाहेर झगडा अविरत चालू असतो. त्या झगड्याची जाणीव ठेऊन आपण शांततेने वागावयाचें.

भगवंताच्या मार्गाची व त्याच्या विचाराची आपणास कांहीच कल्पना नसते. त्याचे मार्ग अगम्य असतात. आम्ही मनोभावे त्याला शरण जावयाचें. त्याची शरणागते पत्करावयाची. म्हणजे तो आमच्या ध्यानी मनी नसतां आमच्याकडून योग्य तें करवून घेत असतो.

तुम्हीं निराशेच्या गतेंत केवहांही जाऊन पडतां कामा नये. एक क्षणभरही निराशा तुम्हांला स्पर्श करतां कामा नये. कोणत्याही बाबतींत निराशा होणे म्हणजे त्याच्यावर तुमची श्रद्धा नाहीं, हाच त्याचा अर्थ.

आम्हीं सर्व त्याच्या हातांतील खेळणीं आहोत. तो आम्हांला खेळवीत आहे. त्याच्या इच्छेशिवाय झाडाचें एखादें पानही हालूं शकत नाहीं. आम्ही सर्वजण आपआपल्या मार्गानें जाऊं लागलों असतों तर या जगाचे कधीच तुकडे तुकडे होऊन गेले असते.

कधीं कधीं आमच्या आशा आकंक्षा फळास येत नाहीत. त्या धुळीला जाऊन मिळतात. आणि तें ठीकच असतें. तो आमच्या इच्छा परिपूर्ण करो वा न करो, आम्हीं त्याच्याठार्थीं श्रद्धा ठेऊन वावरत आहोत कीं नाहीं याची ही कसोटीच असतें. (मनाप्रमाणे न घडणे ही.)

सारे तुमच्याविरुद्ध घडत आहे. तुमच्या मनाप्रमाणे कांहीं घडत नाहीं तरीही तुम्ही निराश न होता त्याच्यावर पूर्ण श्रद्धा ठेऊन शांत राहिले पाहिजे.

आम्हांला जें एकदम चांगले असें वाटतें तेंच कधीं कधीं ईश्वर आपणास करू देत नाहीं. परंतु आम्हांला चांगले असें वाटतें तें नेहमी चांगले असतें असेंहि नाहीं.

आम्हीं जर आमचा सारा भरिभार, आमचें सारे ओऱ्यें, त्याच्यावर टाकिलें तर तें तो आपल्या विशाल खांद्यावर मोठ्या आनंदानें घेत असतो. आमची मात्र तेवढी तयारी झाली पाहिजे.

‘मामेकं शरणं ब्रज’

स्वामी रामदास

द्रौपदीची गोष्ट तुम्हांला माहीत आहे. त्या पांडव पत्नीला भर दरबारांत खेचून

दुयोधनानें तिच्चा घोर अपमान चालविला होता. ती श्रीकृष्णाची परम भक्त होती. तिच्या अब्रुचा तो प्रसंग होता. तो येऊन ठेपला तेव्हां तिनें श्रीकृष्णाचा धांवा एकदां केला, दोनदां केला. एवढेच नव्हे तर अनेकवेळां केला. आणि प्रत्येक धांव्याच्या-वेळी आपलें वस्त्र सावरून ती स्वतःचें संरक्षण करण्याचा प्रयत्न करीत होती. ती असें करीत होती तोंपर्यंत तिच्या सहाय्यार्थ श्रीकृष्ण धांऊन आला नाही. शेवटीं तिनें जेव्हां आपल्या हाताचा चाळा बंद करून सर्व भरिभार सर्वस्वी त्याच्यावरच टाकिला तेव्हां तो तिची अब्रुरक्षण करण्यासाठीं क्षणाचाही विलंब न लावतां धांवत आला !

आणखी दुसरी एक गोष्ट ऐकण्यासारखी आहे. एक शंकरभक्त अरण्यांतून मार्ग काढीत जात होता. त्याच्याजवळ कांहीं मौल्यवान दागदागिने होते. समोरून आपल्या रोखानें कोणी एक लुटारू येत आहे व तो आपणास लुबाडणार हें त्यानें ताडिलें. घावरा-घुबरा झाला. आपल्या देवाचा धांवा करू लागला. त्याची आर्त हांक शंकराच्या कानीं पडतांच ते लगबगीनें हातीं त्रिशूल घेऊन त्याच्या सहाय्यार्थ निघाले. ते त्या जागी पोहोंचले त्याच दरम्यान त्या भक्तानें जवळचा एक भला मोठा दगड उचलला व तो लुटारूच्या डोक्यांत घालण्याच्या तयारींत तो होता. शंकरानें हें पाहिलें व ते तसेच आल्या पावलीं मार्गे परतले !

पार्वतीनें विचारलें “ कांहो ! एवढ्या मोठ्या धांदलीनें निघालांत आणि तसेच परत कां फिरलांत ? ”

“ त्याचें असें झालें. माझा भक्त मोठ्या संकटांत सांपडला होता. त्याच्या मदतीसाठीं धांव ठोकिली; परतु तेथें जाऊन पहातों तर माझ्या मदतीची त्याला जरूरी नव्हती. मग कशाला थांवायचें ? तसाच परतलों ! ” शंकरानें उत्तर दिलें.

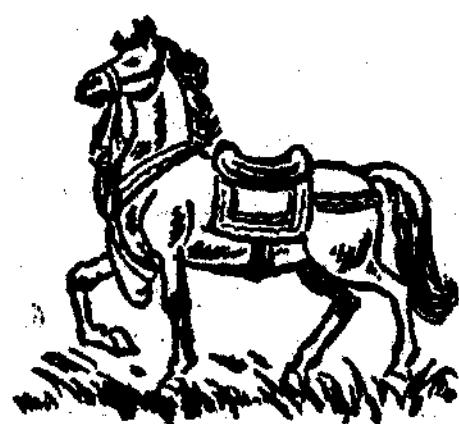
देवावर हृषी श्रद्धा असावी लागते. पुष्कळ लोक देवाचे नांव घेतात. त्याची भक्ति करतात; परंतु देवावर त्यांची निस्सीम श्रद्धा नसते. भगवंतानीं गीतेंत अभिवचन पूर्वक सांगितलें आहे कीं—

“ सर्व धर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ”

सर्व कृत्यांवर पाणी सोडून, कशाचीही कांस न घरतां मला शरण ये म्हणजे

तुला जें जें हवें तें तें मिळेल. मनांत कोणताही किंतू न ठेवतां सर्वपरीनें त्याला शरणा जावयाचें. यालाच म्हणतात शरणागति. ही अवस्था आपणांस साधतां आली पाहिजे. ज्यानें ती साध्य केली त्याला या जगांत आणखी साध्य करण्याजोगे दुसरें कांहीं एक रहात नाहीं.

बुद्धिमत्ता, इच्छाशक्ति व हे एवढे शरीर दिलें असतां आम्ही पुन्हां देवावर विसंबून कां म्हणून रहावयाचें? त्यांना वाटत असतें कीं, या ज्या शक्ति दिल्या आहेत त्यांचा उपयोग मग काय? बुद्धिमत्ता कशासाठीं? तिच्या सहाय्यानें आम्हांला कांहीं समजत नाहीं. समजणारा तो आहे याची जाणीव व्हावी यासाठीं बुद्धिमत्ता. रामदास विचारलेल्या प्रश्नांची सरळ उत्तरे देतो. तो कांहीं तत्त्वज्ञानाचा प्राच्यापक नाहीं. तुम्ही भक्तिभावानें आपली मान खाली वाकवा. म्हणजे देव तुमच्या अंतःकरणांतच तुम्हांला लपलेला दिसेल. कारण तीच त्याची जागा आहे. देव कसा व केव्हां प्रसन्न होतो? भक्तिभावाच्या बळावर, निस्सीम प्रेमाच्या बळावर. त्याला भक्तीनें व प्रेमानें आवळवावयाचें असतें. सारे विसरा. अहंकार सोडा. विनम्र व्हा. आणि स्वतःला त्याच्या हातीं सर्वस्वी सोपवा. मग या जगांत तुम्हांला कशाचीहि चिंता व्हावी लागणार नाहीं.

वसंत फोटो आर्ट स्टुडिओ

मालक : वसंत के. चिटणीस

आमच्या येथे शृणु फोटो व लग्न, मुंजी समारंभ व इतर कामे सुवक करून दिली जातात. त्याचप्रमाणे कलरींग ऑर्डिलपेन्ट फिलिंशिंग स्वस्त दरांत केली जातात.

एक वेळ अवश्य भेट द्या!

वसंत फोटो आर्ट स्टुडिओ प्लाझा सिनेमा समोर,
दादर.

तुम्हां हृदयींच माझें घर

—लेखक : आप्पाराव

कुठँहि जा दुनियेवर। मी तो तुम्हांबरोबर।
तुम्हां हृदयींच म ह्यैं घर। अंतर्यामीं तुमचे मी॥

साईबाबानीं रोजच्या आचरणांत आणावयाचा व्यवहारिक वेदान्त किंवा व्यवहार धर्म अत्यंत सुलभ भाषेत सांगितला आहे. जें भगवंतानीं गीतेच्या रूपानें सांगितलें किंवा आजवर जे जे थोर साधूसंत होऊन गेले त्यांनें देवभक्ती करीत असतां व त्या भक्तीचें फळ प्राप्त झालें असतां जें स्वानुभवी ज्ञान जनतेंत पसरविलें, त्याहून भिन्न असें साईबाबानीं कांहीं सांगितलें नसलें तरी त्यांचें वैशिष्ट्य आहे कथन शैलींत, त्यांचें वैशिष्ट्य आहे सर्व व्यापकतेंत, तसेच त्यांचें वैशिष्ट्य आहे कालानुरूप जुन्या शिकवणुकीला अद्ययावत् स्वरूप देण्यांत. किंती सुट्सुटीत व सहज समजणाऱ्या भाषेत त्यानीं, तुम्हीं कुठँही जा, मी तुमच्यापासून मुळींच दूर नाहीं; मी सदैव तुमच्यासन्निध आहे; पार काय? माझें घर तुमच्याच अंतःकरणांत आहे. तुम्हीं व मी भिन्न नाहीं. तुम्हीं आणि मी एकच असें सांगितलें आहे. ‘तुमी आर आमी एका’ या शब्दांत कविसम्राट रदिद्रनाथ टागोर यानीं तरी काय तेंच सांगितलें आहे. तेथें भिन्नत्व नाहीं; परंतु मिन्नत्वाच्या भिंती आम्हींच आमच्या कल्पनेनें निर्माण करून ठेविल्या आहेत. त्या भिंती तोडून त्यांच्या पलिकडे असलेल्या आत्मारामाला पहाणें व ओळखणें हें आपलें कर्तव्य आहे व त्यांतच मनुष्य जन्माला आल्याचें सार्थक आहे.

अंतर्यामी असलेल्या अनंताला कसें ओळखायचें याचें मार्ग आजवर होऊन गेलेल्या महापुरुषानीं सांगितले आहेत; त्याचप्रमाणें बाबानींही सांगितलें आहेत. अंतःकरणांतील हुंणांचा सारा मळ आपण धुऱ्ऱन टाकिला पाहिजे. सभोवार द्वेष, मत्सर अहंकारादि मळानीं त्या प्रकाशज्योतीला काळोखी आणलेली आहे. त्यांच्या तावडीतून आम्ही आमची सुट्का करून घेतली पाहिजे. प्रकाश असून तेथें काळोख पसरला आहे. कारण आम्हीच आमचे शब्द! त्याला कोण काय करणार? तुमचें नुकसान करायला, तुम्हांला खाली ओढायला किंवा तुमचा सत्यानाश करायला दुसरे कोणी तयार व्हायला वको. ‘आपुलें आपण वैरी!’

तो दिन भाग्याचा!

ही जाणीव माणसाला ज्या दिवशीं होईल व तें वैरत्व नष्ट करण्याच्या मार्गाला तो ज्या दिवशीं लागेल ‘तो दिन भाग्याचा!’ असेच म्हणावें लागेल.

ईश्वरानें माणसाला बुद्धि दिली आहे, जाणीव दिली आहे व विचार करण्याचीही शक्ति दिली आहे; परंतु त्यांचा वापर योग्य कामीं करावयाचा नाहीं व केलाच तर तो विपरीत मार्गानें करावयाचा. असा आहे माणसाचा खाक्या.

ही जाणीव करून देण्याचें महत्कार्य संत, महात्मे करीत असतात. त्यासाठीचं तर त्यांचा जन्म; परंतु त्यांच्याकडे वळण्याची, ते अद्वासपूर्वक सांगतात तरी काय थाकडे लक्ष पुरविण्याची इच्छा माणसाला झाली पाहिजे ना? ती उगाच होत नाहीं. त्याला पूर्वसुकृताची जोड गांठीला असावी लागते.

बाबासारखे संत महात्मे भूतलावर वेळोवेळीं अवतीर्ण होताहेत व आपलें कार्य करून जाताहेत. हें रहाटगाडगें अव्याहत चालू आहे. ज्याची पूर्वपुण्याई धोर त्यांना त्यांचें सान्निध्य लाभत आहे, त्यांचें लक्ष त्यांच्याकडे वळत आहे व ते आपल्या जन्माचें सार्थक करूत घेत आहेत.

तुम्हीं या देशाच्या कोणत्याही भागांत असा किंवा परदेशांतील कोणत्याही कोनाकोपन्वांत असा, निर्मळ अंतःकरणानें सद्वावपूर्वक व अंतःकरणांतील तळमळीनें माझी आठवण करा. म्हणजे मी तुमच्याच पुढ्यांत आहे. तुमच्यापासून मी दूर नाहीं असा अनुभव तुम्हांला येईल.

तुम्हीं कोणी कुठेही असा। भावें मजपुढैं पसरितां पसा। तुमचिया भावासरसा। रात्रंदिसा। उभाच ॥

तुम्हीं कोणत्या जातीचे, कोणत्या समाजाचे किंवा कोणत्या देशांचे हे मी कधींही पहात नाहीं. तुम्हीं कोणी व कुठलेही असा. मी पहातों तुमचा भाव. मला जस्ती आहे तुमच्या निष्ठेची तुमच्या तीव्रतर प्रेमाची! मी भुकेला आह भावाचा! तें प्रेम, तो भाव जेथें जेथें वास करीत असेल तेथें तेथें मी हजर असतों. प्रेमाच्या, भक्तिभावाच्या सुरंगानें मी खेचला जातों. त्याचीच मला मोहनी पडते आणि मी तेथेच चिकटून रहातों.

मी भेदातीत आहे

माझ्याठायों हुजाभाव नाहीं. जातिभेद नाहीं किंवा प्रांत वा राष्ट्रभेदही नाहीं. हे भेदभाव तुम्हीं माजवले आहेत. माझें व त्यांचें वाकडें आहे. हे भेदभाव तुम्हीं तोहून यका आणि माझ्याकडे या. रात्रंदिवस मी तुमच्या अंतःकरणात वावरत असतां तुम्हीं मला पाहूं शकत नाहीं, ओळखूं शकत नाहीं व माझ्यापासून जो फायदा करून थावयाचा तो तुम्हीं करून घेऊं शकत नाहीं.

माझ्याजवळ कमतरता कशाचीहि नाहीं. तुम्हांला काय हवें आहे सांगा! जें जें मागाल तें तें मी देईन. परंतु तें मागण्याची व मागून मिळविण्याची योग्यता तुम्हीं संपादन केली पाहिजे. जें तुम्हांला पेलण्यासारखें व शोभण्यासारखें असेल तेंच,

तुम्हांला माझ्याकडून मिळेल. तुम्हीं आपली शक्ति वाढवा, लायकी वाढवा. आणि माझ्याकडून हवें तेवढे मिळवा. मी घायला हात पुढे करून राहिलों आहें.

तुम्हीं माझ्याकडे ढुळूनही पहात नाहीं. माझी आठवण करीत नाहीं. किंवा माझ्यासन्निध येऊं पाहत नाहीं. मग मी तरी काय करणार? तुम्हांला माझी जरुरी वाटत नसतां मी कशाला पुढे पुढे करूं किंवा नसती लडबूड करूं? मला नाही आवडत तें!

तुम्ही आनंदांत व सुख समृद्धीत रहावें; तुम्हांला कशाचीही अडचण भासू नये असें मला वाटतें. मी तुमचा शत्रू नाहीं मित्र आहे. तुमच्या संकटप्रसंगी किंवा अडीअडचणीच्यावेळीं तुमच्या उपयोगी पडावें असें मला वाटतें, परंतु तुम्ही माझ्याकडे लक्ष पुरविलें नाहीं, आपल्या अंतःकरणांत मला शोधले नाहीं, माझी भावपूर्वक आठवण केली नाहीं, तर मला तरी तुमच्याजवळ यावें असें कां बरै वाटेल?

माझा भांडार भरपूर आहे। देईन जो जो जें जें लाहे।

परी ग्राहकाची शक्ति पाहूँ। देतों मी साहे तेंच कीं॥

पौच व अभिप्राय —

साईसुमन

साईसुमन—संपादक श्री. शंकरलाल चोकसी, पुण्या पार्क, फ्लॉट नं. ११ दसरी रोड, पो. मालाड (पूर्व) वा. व. ३ रु. हैं गुजराथी मासिक साईबाबांच्या सेवेला वाहिलेले असून गेल्या दहा वर्षांपासून नित्यनेमानें चालू आहे. दर अंकांत एक देवदेवतेचा किंवा साधुसंताचा तीन रंगी सुंदर फोटो देण्याचा प्रघात या मासिकानें अद्याहत चालू ठेविला आहे. निष्ठावान साईभक्त स्वामी साईशरणानंद यानी गुजराठीत अनुवादिलेल्या श्रीसाई सच्चरिताचा भाग यांत क्रमशः देण्यांत येत असतो. त्याशिवाय संतांच्या उद्बोधक कथा, साईबाबांच्या शिकवणीसंबंधीं अधिकारी लेखकानीं लिहिलेले लेख, बाबांचे अनुभव वैगरे विषयांमुळे गुजराथमधील साईभक्तांत या मासिकानीं लोकांप्रियता संपादन केली आहे.

गीतेच्या शिकवणीचे सार

—संत विनोबा

आपली प्रत्येक कृति भक्तिमय व्हावी अशी गीतेची इच्छा आहे. घटका अर्धघटका परमेश्वराची पूजा करतां ती ठीकच आहे. सकाळीं व सायंकाळीं सुंदर सूर्यप्रभां गाली असतां चित्त स्थिर करून तास अर्धा तास संसार विसरणे व अनंताचें चिंतन करणे हा उल्कृष्ट विचार आहे. हा सदाचार नयेच सोडूऱ्ह. परंतु गीतेला एवढ्यानें समाधान नाही. सकाळपासून सायंकाळपर्यंत यच्चयावत् ज्या तमाम क्रिया हातून होतील, त्या सर्व भगवंताच्या पूजेनिमित्त व्हाव्या, स्नान करतांना, जेवतांना, झाडतांना त्याचें स्मरण असावें. मी हें माझ्या प्रभूचें, जीवन-राजाचें, अंगण झाडून राहिलों आहें असें झाडतांना वाटावें. सारीं कर्मे अझा दृष्टीने पूजाकर्मे व्हावीं. ही दृष्टि आली तर पहा वर्तनांत कसा फरक पडतो तो. पूजेसाठीं फुले कशीं काळजीने वेंचतों, तीं पर्डीत नीट ठेवतों, तीं दाबलीं जाऊ नयेत म्हणून जपतों, तीं मलिन होऊ नयेत म्हणून नाकासहि लावीत नाहीं, त्याप्रमाणे जीवनांतील दैनंदिन सर्व कर्मांत दृष्टि यावी. हा माझा गांव, येथे शेजाच्यांच्या रूपाने माझा नारायण नांदतो. हा गांव मी खच्छ करीन, निर्मळ ठेवीन. गीतेला अशी ही दृष्टि द्यावयाची आहे. तमाम कर्मे म्हणजे प्रभुपूजा, या गोष्टीची गीतेला हौस आहे. गीतेसारख्या ग्रंथराजाला घटका अर्ध घटका पूजेने समाधान नाहीं. सारे जीवन हरिमय व्हावें, पूजारूप व्हावें, हा गीतेला हव्यास आहे.

मी त्याचा सेवक

पुरुषोत्तमयोग सांगून कार्यमय जीवनाला गीता पूर्णता देत आहे. तो सेव्य पुरुषोत्तम, मी त्याचा सेवक व सेवेचे साधन अशी ही सुष्टि. या गोष्टीचे एकदां दर्शन झाले म्हणजे मग आणखी काय पाहिजे? तुकाराम म्हणून राहिले आहेत—

“**झालिया दर्शन करीन मी सेवा
आणिक कांहीं देवा न लगे दुर्जे।**”

मग अखंड सेवाच हातून होईल. मी म्हणून कोणी नाहीं असें होईल. मी माझेपणा पुसून जाईल, सारे त्या भगवंतासाठीं. परार्थ जिजावें याहून अन्य विषयच गळणार नाहीं. माझ्यांतील ‘मी’ काढून टाकून हरिपरायण असें मी माझीं जीवन खावें, भक्तिमय जीवन करावें, असें गीता परोपरीने सांगत आहे. सेव्य परमात्मा, मी

सेवक व साधनरूप ही सुष्टि. परिग्रहाचें नांवच पुस्तुन टाकले. जीवनांत दुसऱ्या कशाची चिंताच नाहीं.

सर्वत्र निर्मल सेवाभाव

अशा प्रकारे कर्मात भक्ति मिसळावयाची हें आतांपर्यंत आपण पाहिले; परंतु त्यांत ज्ञानहि पाहिजे, एखीं गीतेला समाधान नाहीं. परंतु याचा अर्थ असा नाहीं की या वस्तु वेगवेगळ्या आहेत. बोलण्यासाठीं म्हणून आपण अलग अलग भाषा वापरतों इतकेच. कर्म म्हणजेच भक्ति. भक्ति निराळी कर्मात मिसळावयाची असें नाहीं. तीच गोष्ट ज्ञानाची हें ज्ञान कशानें मिळेल ? गीता सांगते, “सर्वत्र पुरुषदर्शनानें हें ज्ञान मिळेल.” तुं सेवा करणारा सनातन सेवक तुं सेवापुरुष; तो पुरुषोत्तम सेव्य पुरुष; आणि नानारूपधारिणी नाना साधनें पुरविणारी, ही वाहती सुष्ठीही पुरुषच.

ही दृष्टि ठेवायची म्हणजे काय? सर्वत्र अव्यंग निर्मळ सेवाभाव ठेवायचा. तुझ्या पायांतील चप्पल करकर वाजत आहे. थोडे तेल दे तिळा. तेथे परमात्म्याचाच अंदा आहे. ती चप्पल नीट राख. तो सेवासाधन चरखा. त्याला तेल वाल. तो ओरडत आहे, “नेति नेति”—“सूत कांतणार नाहीं.” तो चरखा, तें सेवासाधन म्हणजेहि पुरुषच. त्याची माळ, त्याचें तें जानवें, नीट ठेव. सारी सृष्टि चैतन्यमय मान. ती जड नको समजू. औंकाराचें सुंदर गाणे गाणारा तो चरखा, तो का जड? परमात्म्याची मूर्तीच तो आहे. पोळ्याच्या दिवशीं अहंकार सोङ्गन बैलाची पूजा आपण करतो. फार थोर आहे ही गोष्ट. पोळ्याची कल्पना रोज मनांत राखून, बैलाला चांगलें राखून, त्याचे-पासून योग्य तें काम घ्या. पोळ्याच्या दिवशींची भक्ति त्याच दिवशीं संपली असें न होवो. बैल म्हणजे परमात्म्याचीच भूर्ति. तो नांगर, तीं शेंतीचीं अवजारें, तीं नीट राखा सेवेचीं सर्व केवढी विशाल आहे ही दृष्टि. पूजा करणे म्हणजे गुलाल गंधाक्षत फुले वाहणे नव्हे. ती भांडीं आरशासारखीं ठेवणे ही भांड्यांची पूजा. दिवा स्वच्छ पुसावयाचा ही त्याची पूजा. विळ्याला धार लावून शेतीच्या कामासाठी तयार ठेवायचा, ही त्याची पूजा. दाराचें बिजागर गंजूळ गेलें, त्याला तेल लावून संतुष्ट करणे ही त्याची पूजा. जीवनांत सर्वत्र ही दृष्टि आणावयाची, सेवाद्रव्य उल्कृष्ट व निर्मळ राखावयाचें. सारांश, मी अक्षर पुरुप, तो पुरुषोत्तम व ही साधनरूप सृष्टि; सर्व पुरुषच, परमात्माच. सर्वत्र एकच चैतन्य खेळून राहिले आहे. ही दृष्टि आली म्हणजे आपल्या कर्मात ज्ञानहि आले.

जीवनाचै दिव्य रसायन

कर्ममध्ये भक्ति ओतली, आतां ज्ञानहि ओतलें, व अपूर्व असें जीवनाचें दिव्य रसायन बनविलें. गीतेनें शंकटीं अद्वैतमय सेवेच्या मार्गावर आपणांस आणलें. सर्व सुष्टींत तीन पुरुष उभे आहेत. एकाच पुरुषोत्तमानें हीं तिन्ही रूपे घेतलेलीं आहेत. तिन्ही मिळून एकच पुरुष आहे. केवळ अद्वैतच आहे. गीतेनें परमोच्च शिखरावर येथे आपणांस आणून सोडलें. कर्म, भक्ति, ज्ञान, एकरूपच झालीं. जीव, शिव व सुष्टि, एकरूप झाली.

कर्म, भक्ति व शान यांत विरोधच राहिला नाहीं. शानदेवांनी अमृतानुभवांत महाराष्ट्रांत आवडता दृष्टान्त दिला आहे.

“देव देऊळ परिवारु । कीजैं कोरुनि डॉगरु
तैसा भक्तीचा वेब्हारु । कां न होआवा ।”

एकच दगड पोंखरला, तेथें दगडाच्येच मंदिर, त्या मंदिरांत दगडाचाच कोरलेला देव व देवासमोर दगडाचाच एक भक्त व त्याच्याजबळ दगडांतच कोरलेलीं फुले; हें जसें सारे त्या एका दगडाच्याच लेण्यांत करतात, एकच अखंड दगड तेथें सर्व रूपांनीं नटलेला असतो, तसें भक्तीच्या व्यवहारांतहि कां होऊं नये? स्वामी-सेवक-संबंध राहूनहि ऐक्य कां होणार नाहीं? ही बाब्यसृष्टि, हें पूजाद्रव्य, निराळे असूनहि तें आत्मरूप कां न व्हावें? तिन्ही पुरुष एकच आहे. ज्ञान, कर्म व भक्ति, तिन्ही मिळून एक विशाल जीवनप्रवाह करावयाचा. असा हा परिपूर्ण पुरुषोत्तमयोग आहे. सेवक, स्वामी व सेवाद्रव्य एकरूपच असून भक्तिप्रेमाचा खेळ खेळावयाचा.

असा हा पुरुषोत्तमयोग ज्याच्या हृदयांत विंबला तोच खरी भक्ति करतो.

“ सर्वज्ञ तो सर्वभावे सर्वरूपीं भजे मज ”

असा पुरुष ज्ञानी असूनहि संपूर्ण भक्त असतो. ज्याच्या ठिकाणी ज्ञान आहे त्वाच्या ठिकाणी प्रेम आहेच. परमेश्वराचें ज्ञान व परमेश्वराचें प्रेम या अलग गोष्टी नाहीत. ‘कारले कळू’ असें ज्ञान उत्पन्न झालें तर प्रेम उत्पन्न होत नाही. एखादा अपवाद असेल; परंतु कळूपणा कळला कीं त्याचा कंटाळा आलाच. पण खडीसाखरेचें ज्ञान होतांच तें विरश्वकूं लागतें. लगेच प्रेमाचा झरा उत्पन्न होतो. परमेश्वराच्या बाबतीत ज्ञान होणे आणि प्रेम उत्पन्न होणे या गोष्टी एकरूप आहेत. परमेश्वराच्या रूपाची गोडी, त्याला का रही साखरेची उपभा यावयाची? त्या मधुर परमेश्वराचें ज्ञान झालें कीं तत्क्षणींच प्रेमभावहि उत्पन्न होईल. ज्ञान होणे व प्रेम होणे दोन मिन्ह क्रियाच जणूं नाहीत. अद्वैतांत भक्ति आहे कीं नाहीं याचा वाद घालीत नका बसू. ज्ञानदेवांनी म्हटलें आहे —

“हेचि भक्ति हेचि ज्ञान। एक विद्युलचि जाण ॥”

भक्ति व ज्ञान हीं एकाच वस्तुची दोन नांवे आहेत.

कर्म, भक्ति, ज्ञान

परमभक्ति जीवनांत आली म्हणजे मग होणारें कर्म हैं भक्ति व ज्ञान यापासून देगळें असत नाहीं. कर्म, भक्ति व ज्ञान मिळून एकच रमणीय रूप होतें. या रमणीय रूपांतून अद्भुत, प्रेममय व ज्ञानमय सेवा निर्माण होते. आईवर माझें प्रेम आहे; परंतु हैं प्रेम कर्मात प्रकट झालें पाहिजे. प्रेम हैं सदैव राबत असतें, सेवेत प्रकट होत असतें, प्रेमाचें बाह्यरूप म्हणजे सेवा. प्रेम अनंत सेवाकर्मांनें नदून नाचतें. प्रेम असलें

म्हणजे ज्ञानहि तेथें येतें. ज्यांची सेवा करावयाची त्याला कोणती सेवा आवडेल याचें ज्ञान मला पाहिजे. नाहीं तर सेवा ही गैरसेवा व्हावयाची. सेव्य वस्तूचें ज्ञान प्रेमाला पाहिजे. प्रेमाचा प्रभाव कार्यद्वारा फांकण्यासाठी ज्ञानाची आवश्यकता आहे; परंतु मुळांत प्रेम पाहिजे. तै नसेल तर ज्ञान निरुपयोगी. प्रेमानें होणारें कर्म साध्या कर्माहून निराळें असतें. शेतावरून थकून आलेल्या मुलाकडे म्हातारी आई प्रेमानें बघतें, ‘थकलास हो वाळ’ म्हणते; परंतु त्या लहानशा कर्मांत केवढें सामर्थ्य असतें! जीवनांतील सर्व कर्मांत ज्ञान व भक्ति ओता. याला पुरुषोत्तमयोग म्हणतात.

हे सर्व वेदांचे सार. वेद अनंत आहेत; परंतु अनंत वेदांचे सुट्टुटीत सार म्हणजे हा पुरुषोत्तमयोग. हा वेद कोठे आहे? वेदांची मोठी मौज आहे. वेदांचे सार कोठे आहे? अध्यायाच्या आरंभीच सांगितले आहे, “ज्यात्या पानांमधै वेद” अरे तो वेद या झाडांच्या पानापानांत भरलेला आहे. वेद त्या संहितेत, तुझ्या पोथींत, लपलेला नाही. तो विश्वांत सर्वत्र फांकलेला आहे तो इंग्रज कवि शेक्सपिअर सांगून राहिला आहे—

“ वाहत्या ज्ञन्यांत सद्ग्रंथ भेटतात, पापाणांतून प्रवचने ऐकूं येतात.” सारांश वेद संस्कृतांत नाहींत, संहितेंत नाहींत, ते सृष्टींत आहेत. सेवा करा म्हणजे दिसतील. “ प्रभाते करदर्शनम् ” उठल्यावरोबर आपला तळहात पहावा. सर्व वेद त्या हातांत आहेत. “ सेवा कर ” असें तो वेद म्हणतो. काल हात श्रमला आहे कीं नाहीं, आज श्रमावयास तयार आहे कीं नाहीं, त्याला घडे पडले आहेत कीं नाहींत, तें पहा. सेवा करून हात झिजले म्हणजे ब्रह्मलिखित उघडते, असा “ प्रभाते करदर्शनम् ” चा अर्थ आहे.

वेद म्हणे आहे कोठे? अरे, तुझ्याजवळच आहे तो. शंकराचार्यांना म्हणे आठव्या वर्षी वेद प्राप्त झाले. विचारे शंकराचार्य मंदबुद्धि, त्यांना आठ वर्षे लागली! परंतु तुम्हां-आम्हांस हा जन्मतःच वेद प्राप्त झालेला आहे. आठ वर्षांचा काय जरूरी? मीच जीवंत वेद आहे. सर्व परंपरा आतांपर्यंतची माझ्यांत जिरली आहे. त्या परंपरेचे मी फळ आहे. त्या वेदबीजाचे फळ तेच तर मी. माझ्या फळांत अनंत वेदांचे बीज मी सांठवलें आहे. माझ्या पोटांत वेद पांच-पन्नास पट भोटा झाला आहे. सारांश, वेदांचे सार आपल्या हातांत आहे. सेवा, प्रेम व ज्ञान यांवर जीवन रचावयाचे आहे. म्हणजेच हातांत वेद आहे. मी अर्थ करीन तोच वेद. वेद वाहेर नाहीत. “वेदांचा तो अर्थ आम्हांसीच ठावा” असें सेवामूर्ति संत म्हणतात. “सर्व वेद मलाच जाणतात. मीच सर्व वेदांचा अर्क पुरुषोत्तम” असें भगवान् सांगृन राहिले आहेत. असें हें वेदांचे सार, हा पुरुषोत्तमयोग, आपण जर जीवनांत मुख्यं शकलां, तर केवढा आनंद आहे! मग तो पुरुष जें करतो त्यातून वेदच प्रकट होतो असें गीता सुचवीत आहे.

‘दुःख करूं नकोस !’

—ले. श्रीकृष्ण भक्त

गीता म्हणजे भगवंताच्या मुखांतून बाहेर पडलेली अमृतवाणी. त्या वाणीचें महत्व कोण वर्णन करूं शकणार आहे ? श्रीकृष्णाचा तो दैवी आवाज. त्याची माझुरी काय वर्णन करावी ? गीता हें एक महागीत होऊन राहिलें आहे तें उगाच नाहीं. हें महागीत श्रीकृष्णानें प्रत्यक्ष रणेक्षत्रावर गायिलें आहे. त्यांत चर्चिलेला मुख्य प्रश्न म्हणजे मोक्षासंबंधीचा. प्रत्येक मनुष्याला मोक्ष हवा असतो. त्यासाठीं चाललेली असते त्याची सारी धडपड. मी अमुक केलें तर कसें होईल ? तें मोक्षाआड येईल का ? ही शंका मनाला एकसारखी त्रास देत असते. भगवंतानीं त्या महागीतांत मनुष्य मोक्षाप्रत कसा जाऊं शकतो याचें सुंदर स्पष्टीकरण केलें आहे. त्यांतील प्रत्येक शब्द संजीवन देणारा, अमृतासारखा अमोलिक आहे. त्याची भाषा किती मधूर, मनाला सांत्वन देणारी, हृदयांत जाऊन मिनणारी आहे.

अर्जुनास आश्वासन

किती प्रेमानें भगवंतानीं अर्जुनास ‘मा शुच’—अरे ! दुःख करूं नकोस असें आश्वासनपूर्वक सांगितलें आहे. आईनें लाडक्या बाळाला पोटाशीं कुरवाळून त्याला अभय द्यावें त्याप्रमाणें श्रीकृष्ण सांगत आहेत कीं, बाबारे ! दुःख करूं नकोस, येथें दुःख करण्याचें कारणच नाहीं. हा कर्तव्य पालनाचा प्रश्न आहे. त्याचें पालन करूनच सुटका ! तें टाळतां येणार नाहीं व टाळणें हा धर्मच नव्हे. अर्जुनाचें अंतःकरण दुःखशोकानें किती व्याप झालें होतें ! तें दुःख भगवंताशिबाय नाहींसें करणारा दुसरा कोण असणार ? त्याचें अंतःकरण ढगाळलें होतें. काळोखाचें थरावर थर तेथें साचले होते. ते दूर करणें जरूर होतें. ती किमया दुसऱ्या कोणालाही साध्य झाली नसती. तेथें प्रत्यक्ष भगवंताचीच जरूरी होती. श्रीकृष्ण म्हणजे केवळ दयासागर, त्याला नाहीं तर कोणाला दया यावयाची ? आणि त्या दयेचा वर्षाव झाल्यावर दुसऱ्या कशाची जरूरी भासणार आहे ? मग मनांतील संशयाचें जाळें ताढकन् तुटलें तर त्यांत नवल कसलें ? अर्जुनाचें झालें तसेंच.

दोन्ही स्थिरीत समयज्ञ

‘मा शुच’ नको; दुःख करूं नकोस. किती बहुमोलाचे शब्द आहेत हे ! मनुष्याच्या मार्गे नाना प्रकारची दुःखें हात धुवून पाठीस लागली आहेत. हें नाहीं तर तें दुःख. ही नाहीं तर ती काळजी. दुःख किंवा काळजी करीत माणसानें कां बरें बसावें ? सुख काय किंवा दुःख काय ती त्याची देणगी आहे. त्याची इच्छा असेल तसें होईल असें म्हणून माणसानें स्वस्थ कां राहूं नये ?

सुख वाट्यास येवो किंवा दुःख वाट्यास येवो. दोन्ही स्थितींत माणसानें समयज्ञ राहिले पाहिजे. ही समता उधरणे हेच तर आपले मुख्य कर्तव्य आहे.

दुःख करीत वसूं नकोस ! जनाला आधार व दिलासा देणारें किती गोड झब्द आहेत हे ! आपणाला असें आश्वासन देणारा आणि केवळ आश्वासन देणाराच नव्हे तर त्या दुःखांतून पार पडण्याच्चा मार्ग कोणी दाखवील कां ? पूर्व पुण्यार्द्धविवाय हें घडणे शक्य नाही.

देव अर्जुनाला का पावला ?

अर्जुनाची पुण्याई थोर, त्याची भगवंताच्या ठिकाणी निष्ठा अपरंपर, या हुळखांतून मार्ग दाखविणारा त्याच्याशिवाय दुसरा कोणी नाही. तोच एकमेव आधार. तोच विनाशकाता, त्याला शरण गेल्यानेच आपण हुळ सुन्न होऊं ही अर्जुनाची हृद श्रद्धा, म्हणून तर त्याच्या संदायाचे प्रत्यक्ष भगवंतानां अगदी ऐन प्रसंगी पुढे होऊन निरसन केले.

त्या शब्दांचा आणि गीतेंतील तत्त्वज्ञानाचा किती सुपरिणाम घडून आला आहे अर्जुनाच्या मनावर ! भगवंताचे शब्द त्याच्या रोमरोमांत भिनले. कारण त्याच्या मनाची तेवढी संपूर्ण तयारी झालेली होती. तेथें निष्ठा होती, व्याकुलता होती. तेथेव 'करिष्ये वचनं तव' असें म्हणण्याचा निर्धारही होता.

आणि त्या सद्गदीत अवस्थेत भगवंतानीं आपलें तेजस्वी स्वरूप दाखविले, सभोवारचे तें डोळे दिपाविणारे दैदिष्यमान तेजोवलय पाहून अर्जुन थक झाला. त्याचे प्रेमादरपूर्वक आपली मान खाली वाकविली. भगवंतापुढे त्याने साष्टांग प्रणिपात केले. अर्जुन आतां पूर्वीचा अर्जुन राहिला नव्हता. अर्जुनाचा नवा जन्म घडून आलेला होता.

असा दिव्य क्षण तुमच्या आमच्या आयुष्यांत कधीं येईल कां? कां नाही येणार? ही अशक्य कोटींतील गोष्ट नाही. अर्जुनाप्रमाणे आपल्या मनाची तवारी झाली पाहिजे, ती जाज्बल्य निष्ठा आपल्याठार्यी जागी झाली पाहिजे. ती सर्वस्व समर्पण बुद्धि वाढ्याला आली पाहिजे; म्हणजे धनुर्धर पार्थाला जसा योगेश्वर कृष्ण भेटला क्याच्या संशयाचें निरसन करून त्याला मोक्षाचा मार्ग दाखविता आला, तसाच सुयोग आपल्याही जीवनांत ऊळून येईल!

उवा घालविष्णासाठीं खात्रीलायक ठरलेले ‘लायसॉफ तेल’ वापरा.

गिरगांव : बापट ब्रदर्स — दादर : वसंत फॉर्मसी

श्री दासगणू महाराज व योगी

ह. भ. प. अनंतराव आठव्ले यांनी लिहिलेल्या संतकचि
दासगणू महाराज चरित्रांत महाराजांचो व एका योग्याची
एकदां आकस्मिक रीतीनें कशी भेट झाली त्याची मनोविद्धक
हकिगत पुढीलप्रमाणे कथन केली आहे:—

श्रीदासगणू महाराजांच्या पत्नी सौ. सरस्वतीबाई शके १८४१ च्या वैशाखात दिवंगत झाल्या. त्यांची उत्तरक्रिया महाराज नांदेड येथें गोदावरीच्या कांठीं करीत होते. दिवस वैशाखाचे. नांदेडचा उन्हाळा फार भयंकर, संल्याकाळी सहा वाजतांसुद्धां उष्णतेने बाहेर तोंड काढण्याची सोय नसे. दुपारीं तर विचारावयासच नको. महाराजांच्यावर दोघांतिघांनी छऱ्या धरल्या होत्या. आणि क्रियाकर्म चालू होतें. त्यावेळी भर उन्हांत एक साधूसा दिसणारा पुरुष खडकावर बसला होता. अंगावर एका लंगोटीशिवाय कांहींहि वस्त्र नव्हतें. शरीर अत्यंत कृश, पण त्वचा नितळ व कांति तेजस्वी होती. जवळ वस्त्रपात्र कांहीं नव्हतें. त्याचें तें उन्हांत बसणे, महाराजांना मोठे कौतुकाचें वाटले. आपले काम आटोपल्यावर ते त्या साधूच्याजवळ गेले; पण महाराज समोर येतांच साधूने त्यांचेकडे पाठ फिरविली. समोर गेले तर पुढा तोच प्रकार. महाराजांनी त्याच्याशी बोलण्याचा प्रयत्न केला; पण त्याने एक अक्षरहि उच्चारले नाहीं. शेवटीं कंटाळून उन्हांत अधिक वेळ न थांबविल्यामुळे श्रीदासगणू परत आले. घरीं येऊन त्यांनी श्री. दिगंबरराव नांदेडकरास सांगितले, “दिगंबर, नदींत खडकावर एक साधु बसला आहे. मुका, वहिरा आहे कीं वेडा आहे कोणास ठाऊक! त्याला कांहीं अन्न पोंचतें कर. तूंच जाशील तर चांगले.” त्याप्रमाणे श्री. दिगंबरनाना स्वतः अन्न घेऊन गेले. त्यांना पाहतांच साधूने आपली ओंजळ पुढे केली आणि त्या ओंजळीमध्ये ज्या क्रमानें पदार्थ घडतील त्या क्रमानेच तो ते खात गेला. आमटी तर आमटी, भाजी तर भाजी, भाकरी तर भाकरी अशा पद्धतीचें तें चवढव न करतां घेतलेले जेवण पाहून श्री. नानांना फार आश्र्य वाटले. त्यांनी तो प्रकार महाराजांना सांगितला. महाराजांच्याहि मनावर त्याचा परिणाम झाला. ‘रसोप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते’ या गीतेंतील वचनाची त्यांना एकदम आठवण झाली.

पुन्हां पाठ फिरविली

दुसरे दिवशींहि त्या साधूला भेटण्याची पुन्हा प्रयत्न केला; पण त्यानें पाठच फिरविली एक शब्दहि तो बोलला नाहीं. असें तीन चार दिवस झालें. अशौचांतून मुक्त झाल्यावर शुद्धिशाळ आटोपल्यावर त्या साधूकडे

महाराज पुन्हा गेले. त्या दिवशीं त्यानें पाठ फिरविली नाहीं; पण बोलला मात्र कांहीच नाहीं. महाराजांनी मग रात्रीं साधूची भेट घेण्याचें ठरविलें. दिवसां तेथें थांबणे शक्यच नव्हते. रात्रीच्या प्रशांत वेळीं चांदण्यांत महाराज साधूच्या भेटीस गेले. नमस्कार करून ते नम्रपणे म्हणाले,

“मी इंतका पातकी आहें काय कीं, आपत्यासारख्यांनी माझें तोड पाहूं नये !
एक शब्दासहि मी पारखा व्हावा !”

साधुमहाराज हंसले आणि कांहीं वेळानंतर म्हणाले,

“तूं विष्णुसहस्रनामाचे बारा पाठ रोज करतोस ना? तुला अद्याप पहिला विश्वविष्णुच कळला नाही, वषट्कार तर दूरच राहिला.”

“मी याचा अर्थ समजलों नाही महाराज.”

“याचा अर्थ उघड आहे. ईश्वर सर्वव्यापक आहे. ईश्वराची ही व्यापकता लक्षात आली कीं, माणसाचा अहंकार गळला पाहिजे. तुझा अहंकार कोठें गेला आहे ? ”

मी का वेडा आहे ?

“माझा अहंकार तो कसा ? ”

“तुझ्याकडे मी पाठ फिरविली, तेव्हां हा कोणी तरी वेडा आहे असें तुला
नाहीं वाटलं? स्वतःच्या शहाणपणाचा अभिमान असल्याशिवाय दुसऱ्याला कोण
वेडा म्हणेल? हा अहंकार नाहीं का?”

“पण महाराज, अपरिचित मनुष्य समोर येतांच त्याचेकडे एकदम पाठ
फिरविणे, हैं विचिन्तच नाहीं काय? आपला माझा कांहीं दावा असता, तर गोष्ट
निराळी.”

“हेंच तर मी म्हणतों तें, आपल्याला सगळं कळतं असं तुला वाटतंय, तुला अशौच होतें आणि अशा अवस्थेतील व्यक्तीची दृष्टि योग्याने टाळावी. नाहीं तर त्याच्या साधनेत थोडा व्यत्यय येतो, आपल्या धर्मामध्ये अशौच्यासंबंधीचे नियम अशासाठी कडक केले आहेत.”

“पण असा कांहीं परिणाम होतो, हें आमच्या लक्षांतच येत नाहीं. केवळ परंपरा म्हणून आम्ही स्पर्शस्पर्श पाळतो; परंतु अमुक मनुष्य सुतकी आहे हें त्याने सांगितलें तरच्च आम्हांस समजतें. आपणांस तें न सांगतां कळलें. हें माझ्या लक्षांत कसें यावें ? ”

“हे बघ पांढऱ्या स्वच्छ वस्त्राला थोडासा जरी मळ लागला, तरी चटकनू दिसतो. सोधण्याला लागलेली धाण कशी लक्षांत येईल ? ”

“ समजलो महाराज़ । ”

दासगण चपापले

“वरें, हे न समजतां झालें. ज्या गोष्टी समजल्या त्यांत तरी तुझा अहंकार कोठें गेला आहे? तूं काय म्हणालास, मी होतों म्हणून या माणसाला अन्न मिळालें.

चार दिवस अन्न पाठविलेंस तर एवढे वाटले तुला. कीर्तन करतोस ना तूं ? ”

श्रीदासगणू जरा चपापले आणि म्हणाले,

“ महाराज, अशा तळेचा अभिमान नसेल तर सामान्याच्या हातून कामच होणार नाही. असुक एक गोष्ट मी करीन, असा अभिमान नसेल तर कार्याला प्रेरणा कोणती ? ”

“ व्यवहारी हृषीने तुझें म्हणणे ठीक आहे. पण तूं परमेश्वराचा भक्त ना ? लोकांना उपदेश करतोस. लोक तुला मानतात. तुझ्या ठिकाणीं अशी भावना कशी चालेल ? ‘जैं जगा धाकुटे व्हावें। तैं जवळीक माझी’ ही ज्ञानोबारायांची ओवी तुला माहित नाहीं का ? तूं असें कां म्हणाला नाहींस कीं, पहा ईश्वराची सत्ता केवढी अगाध आहे. त्यानें आपल्या एका जीवाकरितां मला बिनपैशाचा सैंपाकी केलें. काम झालं असतं आणि अहंकाराचा डागाहि लागला नसता. आजच तूं रोहिदासाचें चरित्र लिहीत होतोस ना ? त्यांत काय लिहिलंस ? ”

पद “ हत्तीही असे चर्माचा, चर्माचा भूप त्यावरी ।

नौवत तीहि चर्माची, चर्माच्या उंटावरी ।

चाल जो पुढे पळे हलकारा, तोहि साजिरा, चामचा खरा ।

प्रणव आणि भेरी, चमैच वनविलीं खरी

चर्माने तुझ्या देहाला तरि कुठे सांग सोडिले ।

हे दृश्य विश्व बघ सारै, चमैच आकारा आले ।

चाल चर्माचे शुद्धीचेसाठीं, चामसंपुटीं, प्रभु किरीटीं ।

ठेवून पूजीला गणुदास नमी त्याजला । ”

साकी “ चामविगर तो नजर आवे एकाहि वस्तु जगमो ।

अविनाश शुद्ध सद्वस्तु बैठी ये चमडेके तनमो ।

इसका ख्याल करो । अभिमाने ना नाहक मरो ॥ ”

हा केवढा चमत्कार

परमेश्वराच्या पूजनाचे वेळीं किंवा नामस्मरणाचे वेळीं अशी भावना असते का ? नसेल तर काय उपयोग रे ? ठिकच्या ठिकाणीं राहशील.”

साधुंच्या या भाषणाचा श्रीदासगणूमहाराजांच्या मनावर खोल परिणाम झाला. स्वतः रचलेले व एकदांहि म्हणून न दाखविलेले रोहिदासांच्या आख्यानांतील नुकतेंच रचलेले पद या सत्पुरुषानें जसेंच्या तसें म्हणून दाखविले. याचें महाराजांना फार आश्र्य वाटले. त्यांनी साधुला हे कसें घडूं शकते, याचें स्पष्टीकरणहि विचारले. त्यावेळीं साधुमहाराज म्हणाले,

“ यांत कांहीं विशेष नाहीं. तुझ्या शब्दांचा ल्य वायूमध्ये झाला आणि मी प्राणायाम केला, तोहि या वायुमंडलांतच. प्राणायाम उत्तम साधला असेल, तर मी इच्छा करीन त्या शब्दांचें शान मला झाले पाहिजे.”

या उत्तरानें श्रीदासगणू विशेषच आश्र्यचकित झाले. रोज रात्रीं नेमानें ते

साधूच्या भेटीस जात. रात्रीच्या दहा वाजल्यापासून दीडदोन वाजेपर्यंत दोघे बोलत बसत. एकदां त्यांनी साधूला विचारले, “बाहेर इतका कडक उन्हाळा असतांना, आपण शांतपणे या खडकावर कसे बसू शकतां? आपली कातडीहि उन्हानें करपल्या-सारखी दिसत नाहीं.” साधुमहाराज म्हणाले, “ज्या सृष्टीत उन्हाळा येतो, तेथेच हिंवाळाहि येतो. प्रत्येक ऋतूचा सृष्टीला फायदाच होतो. माझे शरीर जर निसर्ग-नियमांना धरून असेल तर कोणत्याहि ऋतूचा मला त्रास होता कामा नये. हेच योग-मुळे साधतें. मी माझें शरीर ऋतूला अनुकूल ठेवूं शकतों.”

कैरी हाँ हाँ म्हणतां पिकली

या म्हणण्याचें प्रत्यंतर पाहावें, या दृष्टीने महाराज दुसरे दिवदीं एक मोठी कैरी घेऊन गेले आणि साधूना म्हणाले,

“ही कैरी निसर्गक्रमानें आठ दहा दिवसांत पिकून आंबा तयार होणार आहे. आपण जर आपल्या शरीरामध्ये निरनिराळे कऱ्ठुमान निर्माण करू शकतां, तर ही कैरी पिकविणे आपणांस शक्य होईल.”

“हो, त्यांत काय ?”

साधुमहाराजांनी तें फळ आपल्या दृष्टीसमोर धरावयास सांगितले आणि त्याकडे ते एकाग्रतेने पाहूं लागले. दहा बारा मिनिटांतच कैरीचे रूप पालटले आणि केशरी रंगाचा मधुर अंबा तयार झाला.

योगाचें तें अलौकिक सामर्थ्य पाहून श्रीदासगणू महाराज थक झाले आणि आपणांस योग शिकविण्यासाठी त्यांनी साधूना विनंति केली. त्यावर योगीराज म्हणाले, “तुला आतां या वयांत योगी होतां येणे शक्य नाहीं. योगी होण्यासाठी अगदीं लहानपणापासून साधने कराबीं लागतात. ज्या वयामध्यें कोणत्याहि तन्हेच्या बाब्य वासना-विकारांचा स्पर्श मनास झालेला नसतो, अशा सहा-सात वर्षांच्या कोवळ्या वयामध्येच उत्तम मार्गदर्शनाखालीं योगाभ्यासास आरंभ केला पाहिजे. घरचें वळण अत्यंत सात्त्विक असेल वा प्रारब्ध अनुकूल असेल तर चौदा, पंधरा वर्षे वयापर्यंतहि योगाभ्यासासाठीं अनुकूल मनोभूमि असूं शकते. तुला आतां या वयांत योगमार्गांनें आपलें ध्येय प्राप्त करून घेतां येणार नाही. तूं पतकरलेला भक्तिमार्गच तुझ्या फायद्याचा आहे. सामान्य जनांना तर त्यावांचून दुसरी गतिच नाहीं. म्हणूनच श्रीतुकोबारायांनी ‘मोङ्गनियां वाटा सूक्ष्म दुस्तर। केला राज्यभार चाले ऐसा’ असें म्हटलें आहे. योगाच्या अगदीं आरंभिक क्रिया मनाच्या स्थिरतेकरतां आणि आरोग्य-करितां उपयोगी पडतात, त्या फार तर तुला साधतील. त्या शिकलास तर फायदाहि होईल.”

श्रीदासगणू महाराज हे रोज रात्री कोठें तरी जातात, हें सहा-सात दिवसांत नांदेडच्या परिचित मंडळींना कळले. त्यांपैकीं कांहीं योगीवरांच्या दर्शनालाहि जाऊन आले. भेटीला येणाऱ्यांची संख्या बाहुं लागली. त्यांतील कांहीं पुढारी मंडळींनीं त्यांचे जाहीर व्याख्यान करावें, असा घाट घातला; परंतु दुसऱ्या दिवशीं ते योगीराज अचानक कोठें नाहीसे झाले. त्यांचा पुन्हा पत्ता लागला नाहीं.

शिरडीस जाणाऱ्या साईभक्तांस सूचना

- १ शिरडीस पोहोचल्या नंतर चौकऱ्यी ऑफिसांत खोलीबद्दल तपास करा.
- २ खोलींत सामान ठेऊन कुल्हप लाकेल्याशिवाय कोठेही बाहेर जाऊ नका.
- ३ सार्वजनिक होटेलमध्ये जागा मिळाली तर, तुमचें सामान चीजवस्त सांभाळण्याची काळजी घ्या. सामानाजबळ आपला एक माणूस बसवून भगच इतरत्र जा. चोर मागावर असतात.
- ४ स्नानगृहांतून बाहेर येतांना पैशाचे पाकीट, दागिने, हातांतील घड्याळै, कपडे, भांडी वगैरे बरोबर घेण्यास विसरूं नका. अलिकडे लँकर्सची सोय करण्यांत आली आहेच. तिचा जरूर फायदा घ्या.
- ५ अंगावर दागिने असलेल्या आपल्या लहान मुलांना एकटे सोडूं नका.
- ६ श्रीचे आरतीचे वेळी घवकाबुककी होते. त्यावेळी आपल्या मुलांना संभाळा व आपल्या खिसा पाकीटांवर लक्ष ठेवा.
- ७ श्रीचे ऑफिसशिवाय कोणत्याहि इतर ठिकाणी अगर कोणाच्या हातांत पैसे देऊ नका. धर्मकृत्य फक्त संस्थेमार्फत करावे.
- ८ श्रीचे ऑफिसांत धर्मकृत्याबद्दल पैसे दिले, तर त्याची पावती मागून घ्या.
- ९ श्रीसाईबाबा संस्थानचा, इतर ठिकाणी श्रीसाईबाबांचे नांवावर चाललेल्या संस्थांशी कांहीहि संबंध नाही.
- १० श्रीचा कोणी शिष्य नाही, अगर वारसदार गादीवर बसलेला नाही, अगर मध्यस्थी नाही, नुसत्या श्रीच्या पेहेरावासारखे पेहेराव केलेल्या, माणसावर विश्वास ठेवून फसूं नका.
- ११ मार्गदर्शकांचे सोंग करून कांहीं अपरिचीत माणसें, शिरडीचीं स्थळे दाखविण्या-साठीं ओळख करून घेतात. अशा माणसांवर विश्वास ठेवूं नका.
- १२ श्रीचे नांवावर कांहीं माणसें जंतर मंतर, धागादोरा करणारे मांत्रिक तांत्रिक म्हणून फिरत असतात. त्यांचेपासून सावध रहा.
- १३ श्रीचे नांवावर चालू असलेल्या सांखळी पत्रास महत्व देऊ नका.
- १४ श्रीचे बाबतीत आधारभूत माहिती, ऑफिसांत विचारावी, इतरांवर विश्वास ठेवूं नका.
- १५ आपली कांहीं तकार असल्यास, मुद्दाम सोईसाठीं ठेवलेल्या नोंद पुस्तकांत, आपली तकार नोंदावी. आपलें पूर्ण नांव व पूर्ण पत्ता नोंदविण्यास विसरूं नका. शाकय झाल्यास तकारींची एक प्रत सुंबई कचेरीकडे पाठवावी.

श्री साईनाथ हॉस्पिटल, शिर्डी

८८

देणग्यांचा साभार स्वीकार

(ता. २०१७/६२ ते ता. २०१८/६२)

अ. नं.	रु. न. पैसे	भक्ताचे नांव	रु. न. पैसे
१) श्री. एन. एल. गुप्ता,	मुंबई ५१००-००	१९) अमृतलाल रूपाभाई परमार,	मुंबई ५१-००
२) „, अलजी रामदास संपाळ,	मुंबई २५१-००	२०) „, चिमणलाल एम्. शाह,	मुंबई ५१-००
३) सन्मा. सेक्रेटरी, श्री. साईधाम,	मुंबई २५१-००	२१) „, एस. एस. अय्यर, मुंबई ५०-००	
४) श्री. आर. सी. देसाई,	अहमदाबाद १५०-००	२२) „, पी. बी. अनशीनकर,	मालेगांव २८-५०
५) „, देवसी रत्नसी, मुंबई २६	१२५-००	२३) „, लॉरन्झो वॉच कंपनी,	मद्रास २५-००
६) श्रीमति उषा एम्. भट्ट आणि		२४) „, तलप्पा गंगाभयप्पा बनराव,	सोलापूर २५-००
सुधा त्रिवेदी मुंबई ११६-००		२५) „, मोहनलाल नामजी पटेल,	जुनागढ २५-००
७) श्री. प्रभाकर व्ही.	कानिटकर १०२-००	२६) „, मिसेस शेठ, मुंबई २५-००	
८) „, गोविंद महादेव देशपांडे	१०१-००	२७) „, सी. एस. करंडे, मुंबई २५-००	
९) „, चिमणलाल पटेल, नार १०१-००		२८) „, नरेद्दनाथ पाराशेरे मुंबई २१-००	
१०) „, मिसेस मेहरा, मुंबई १०१-००		२९) श्रीमति बबुबाई नथू पाटील,	भोरस २१-००
११) „, एस. एन. आर. शास्त्री	१००-००	३०) श्री. बिहारी मोहनलाल,	अहमदाबाद १७-७४
१२) „, जसुभाई एम्. पटेल,		३१) „, एल. संजीवराव,	मासालीपट्टम १२-७१
तारापूर १००-००		३२) „, टी. कुशास्वामी पिंडे,	निझामाबाद १२-००
१३) श्रीमति मथुराबाई खं. काळेकर,		३३) श्री. एन. एम्. बालावलकर,	
मुंबई १८ ६३-००		३४) „, मुंबई ११-२५	
१४) श्री. आचार्यराव देशमुख,		३५) „, टी. कुप्पास्वामी पिंडे,	निझामाबाद ११-००
मुंबई ६१-३८		३६) „, मुक्ताबाई जी. कदम,	रायचूर १०-००
१५) „, एम्. एस. रामस्वामी,		३७) „, जी. पी. अंजनपल्लू,	सिंकंद्राबाद १०-००
बंगलोर ५५-००		३८) „, राधाबाई किसनराव गजे,	हैदराबाद ११-००
१६) कॅट्टन बी. एस. त्यागी, ५६		३९) „, ए. आर अहले, रावेर ५-००	
ए. पी. आ. ५१-००		४०) „, चंद्रकांत कापडिया, मुंबई ५-००	
१७) श्री. रघूनाथभाई त्रिभुवनदास			
गांधी, मुंबई ५१-००			
१८) „, एस. टी. कमलानी,			
लोढा ५१-००			

मुंबई ऑफिसकडे आलेल्या देणग्या

४० श्री. ए. डी. मिल्नी मुंबई	१०००	४६ ,, के. वी. मेहता	११
४१ ,, जे. व्ही. ठक्कर	१००	४७ ,, मेसर्स ऑटोबोराइल्स	११
४२ ,, एम्. के. नायक	५१	४८ श्री. जी. आर. भट	१०-१०
४३ श्रीमति सरस्वती ह. कामत	५१	४९ श्री. व. सौ. एस. के. जोशी १०	
४४ ,, पेरीन पी. सिंध्वा	३०	५० ,, के. एच. पीर	५
४५ ,, श्री. जे. एस. वारळे	२१	५१ ,, के. जी. केठकर	५

रिसीव्हर, श्रीसाईबाबा संस्थान, शिर्डी

श्रीसाईनाथ वाचनालय, शिर्डी

(देणगीदाखल मिळालेली पुस्तके)

अ. नं.	भक्तांची नावें	पत्ता	पुस्तके	पुस्तकांची नावे
१	श्री. एम. के. जोशी	पुणे	१	श्रीभद्रभगवद्गीतेज्ञी शिक्कवण
२	,, सगुण मेरु नाईक	शिर्डी	१	हु इज्ज साईबाबा ऑफ शिर्डी (इंग्रजी)
३	समता योग आश्रम	अंबाला	१	समता धर्म (हिंदी)
४	श्री. म. ना. झोळ	संगमनेर	१	शानेश्वरी-दर्शन (अध्याय पहिला)
५	,, विजय चव्हण	मुंबई	१	आधार (नाटक)
६	,, रमेश द' दोषी	भावनगर	१	श्रीसाई साधना पोथी (गुजराठी)
७	श्रीसाई आश्रम	हैदराबाद	१	सद्गुरु साईबाबा चरित्र
८	आचार्य विशेषानंद	दिल्ली	५	पुस्तके (हिंदी)
९	श्री. हरीभाऊ शेळके पाटील	शिर्डी	२०	पुस्तके
१०	दिवाळी अंक वाचक मंडळ,	शिर्डी	६	पुस्तके
११	श्री. के. एस. शर्मा	काकीनाडा	१	सगुणोपासना (तेलगू)
१२	गोपिनाथ नारायणराव शहाणे	नांदेडे	४	पुस्तके (हिंदी)
१३	स्वामी साई शरनानंद	अहमदाबाद	३	(१) श्रीसाई दी सुपर मैन (इंग्लीश)
				(२) श्रीसाईलीला ध्यान (गुजराठी)
				(३) श्रीसाई स्मृती स्तोत्र (संस्कृत)
१४	विजय गोविंद बागवे	मुंबई	१	चिमण्या गोष्ठी
१५	सुहास मनोहर सावंत	औरंगाबाद	१	हंसरी नाढ्य सुमने

श्रीसाईनाथ द्वाखान्याचा कोनशिला समारंभ

आमच्या प्रतिनिधीकडून

श्री साईबाबा संस्थान, शिर्डी घटनेनुसार वैद्यकीय मदत घेण्यासाठी श्रीक्षेत्र शिर्डी श्री येथे २४ खाटांचे द्वाखान्याचा कोनशिला समारंभ दि. ७-८-६२ रोजी बरोबर ११-३० वाजतां महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री ना. यशवंतरावजी चव्हाण यांचे शुभहस्ते उत्तम रीतीने पार पडला. ना. वानखेडे व जिल्हांतील आमदार मंडळी तसेच लोकसभेचे सभासद खासदार मो. कु. फिरोदीया हेही उपस्थित होते. समारंभाच्या मुख्यातीस महाराष्ट्र गीत व स्वागतपर पद्म साईनाथ माध्यमिक बिद्यालयांतील विद्यार्थ्यांनी म्हटले. त्यानंतर संस्थानचे कोर्ट रिसीव्हर श्री. जी. व्ही. क्षीरसागर यांनी आलेले शुभसंदेश वाचून दाखविले. प्रामुख्याने उल्लेख करण्यासारख्ये संदेश, नामदार हरीभाऊ पाटसकर, ना. गिरी, न्या. मुधोळकर, अभ्यंकर, दासगणू महाराज द्वारकापीठाचे श्रीमत् शंकराचार्य, भाऊसाहेब फिरोदीया नगर, वगैरे अनेक शुभसंदेश आले होते.

शुभसंदेश वाचनानंतर ना. वानखेडे यांनी मुख्यमंत्री यशवंतरावजी चव्हाण यांचे स्वागत करून कोनशिला बसविण्याची विनंती केली. वैदीक पद्धतीने कोनशिला समारंभ मुख्यमंत्र्याचे हस्ते श्री. ओगले, शास्त्री (संस्थानचे) यांचे हस्ते पार पडल्यानंतर ना. यशवंतरावजी चव्हाण यांनी आपले भाषण सुरु केले. भाषणातले मुख्य मुद्दे बहुतेक वतंमानपत्रांतून आलेच आहेत. मुख्यत्वे करून त्यांनी शहरांतील उत्तम पैकी, सर्जन, पैथॉलॉजिस्ट, वगैरे मंडळीं बहुतेक खेड्यांत सुसज्ज असें द्वाखानाने नसल्यामुळे घेण्यास धजत नाहीत. त्यामुळे आपल्या शेतकरी बांधवांना उत्तम पैकीं वैद्यकीय मदत मिळत नाही. म्हणून अशा अनेक धार्मिक संस्था आहेत की, ज्यांनी अशाप्रकारे रुग्णालये उघडून गरीब जनतेची व्यवस्था करावी व लोकोपयोगी कामास हातभार लावावा. यानंतर श्री. सी. पी. गोडसे, चॅरीटी कमीशनर यांनी या समारंभांत ज्यांनी ज्यांनी मदत केली त्यांचे, व उपस्थित सज्जनांचे आभार मानून राष्ट्रगीत झाल्यानंतर समारंभ समात झाला.

रुग्णालय बांधण्यास एकूण खर्च दोन लाख बारा हजार असून उपकरणी औषधे व सर्जीकल इस्टीमेट यांसही खर्च रु. ४०,००० येणार आहेच. वरील विवेचनावरून असें दिसून येईल की, हॉस्पीटल पूर्णवस्थेत घेण्यास कमीत कमी तीन लाख रुपये खर्च येणार आहे. पैकी आतांपर्यंत भक्तांस विनंती करून व भेटून आम्ही एक लाख रुपये जमविले आहेत. अद्याप दोन लाख रुपयांची गरज आहे. तरी सुविनय प्रार्थना की, साईनाथावरील निष्ठा व दरिद्री गरीब जनतेचे कल्याण करण्याचे हेतूवर आपण जी बहुमोल देणगी घाल ती आम्ही सहर्ष स्विकारू. हा धर्मार्थ द्वाखानाना भक्तांचे पैशानेच बांधला जाणार असून व दैनंदिन खर्च हाही भक्तांचे दावृत्वावर अवलंबून असल्यामुळे पुन्हा साईभक्तांस नम्र विनंती की, शक्य तितकी हस्ते परहस्ते मदत करून व गरीब जनतेचा दुवा घेऊन, आपणांस दिघींयुष्य व संपदा लाभो हीं साईचरणी प्रार्थना करून हा लेख संपवितो.

कोनशिला समारंभाचे कांहीं फोटोग्राफ शेवटचे पानांवर पाहावयास मिळतील.

श्रीगुरुपौर्णिमा उत्सव शके १८८४

आमच्या प्रतिनिधीकडून

श्रीसच्चिदानंद सद्गुरु श्रीसार्वनाथ महाराज शिर्डी यांचा श्रीगुरुपौर्णिमा उत्सव
सालाबादप्रमाणे श्रीचे समाधीमंदिरांत झाला. मि. आषाढ शु. १४ सोमवार
दी. १६।७।६२ रोजी सुरु होऊन मि. आषाढ वा। १ बुधवार दी. १८।७।६२ रोजी
समाप्त झाला मुळ दिवस आषाढ शु. १५ दि. १७।७।६२ मंगळवार हा होय. उत्सवा-
करितां मुहाम शोभिवंत कापडाच्या कमानी चार चार व मोठे मांडव दोन व लहान
दोन असें घालणेत आले होते. उत्सवांत तीन दिवस पक्कान्नांचें जेवण (नेहमीचे दरात)
देणेत आलें. उत्सवात पालखी व रथाच्या अशा दोन मिरवणुका टोलेजंग काढणेत आल्या. उत्सवात ध्वजा पताका तोरांगे केळीचे खुंड दिव्यांची रोषनाहि करणेत आली
होती. उत्सवात तीन दिवस श्रीचे जुन्या कापडाची तांबे पितली सर्मईची सोन्या
चांदीची मौलवान् वस्तुची प्रसाद म्हणून विक्री करणेत आली. उत्सवाकरितां मुहाम
पोलिस बंदोबस्त, खयंसेवक जादा नोकर, सॅनिटेशन डिपार्टमेंट स्वच्छता पिण्याचा
बंदोबस्त करणेत आला होता.

उत्सवाचा कार्यक्रम

आषाढ शु॥ १४ दिनांक १६।७।६२ सोमवार रोजीं नित्य कार्यक्रमाव्यतिरिक्त पहाटे ६ वाजतां श्रीचे फोटोंची व सार्वसच्चरित्र पोथीची मिरवणूक मंदिरातून ताशा चौघडा, सूरसनई, टाळमृदंग, व्यांडबाजासह श्रीचे निंबवृक्ष पारावर्णन श्रीचे द्वारकामाईत गेली. सुशोभित केलेल्या चांदीचे मरवरात फोटोची स्थापना व २४ तास नामघोष व सार्वचरित्र पारायण आषाढ शु॥ १५ दिनांक १७।७।६२ चे पहाटे सहा वाजेपर्यंत होऊन पुन्हा वरीलप्रमाणे मिरवणुकीसह मंदिरांत येऊन समाप्त. हुपारी ४ ते ६ पर्यंत श्रीचे मंदिरांत सं. गवई यांचे कीर्तन. रात्रौ श्रीची पालखीची मिरवणुक गारुडभारुड भजनासह ताशेवाजंत्री चौघडा सूरसनई व्यांडबादनासह गांवांतून झाली. रात्रौ ११ वाजतां शेजारती.

आषाढ शु॥ १५ मंगळवार दिनांक १७।७।६२ रोजीं नित्य कार्यक्रमाव्यतिरिक्त भक्तांचे पूजा अभिषेक अचित धर्मकृत्य. हुपारी ४ ते ६ वाजेपर्यंत श्रीसत्यनारायणाची महापूजा व सं. गवई संगीत सत्यनारायण कथा श्री. जाधव (श्रीसार्वप्रसाद विश्रांती यृहाचे) मालक यांचे हस्ते श्रीसत्यनारायण महापूजा तीर्थप्रसाद चांदाचे सुशोभित प्रख्वर चांदीचा चौरग पाठ या थाटांत महापूजा झाली. सर्वत्र भक्तांना तीर्थप्रसाद वाटण्यांत आला. रात्रौ श्रीचेरथाची गांवांतून मिरवणूक ताशे वाजंत्री सूरसनई व्यांड वादन चौघडा गारुडभारुड भजन मृदुंग टाळ या निनादान थाटांत झाली. रात्रौ ६ ते पहाटे ६ वाजेपर्यंत संगीत कलाकारांची हजेरी (जागर) झाली. यांत भाग खेणरे कलाकार २६ होते. पैकीं उत्तम नामवंत कलाकार श्री. राजाराम देशपांडे पुर्णे (हार्मोनियम वादन) श्री. पांडोबा गुरुव श्रीरामपूर (तबला वादन) श्री. दामुअणा दलवी श्रीरामपूर, (सनईवादन) श्री. कुमारी सरोज कुलकर्णी महाराष्ट्र शुगर मिल्स टिळकनगर (व्हायोलिनवादन) श्री. श्रीपाद शंकर साठे मु. खंडाळा, वगैरे उत्तम कलाकार होते.

आषाढ वा॥ १ दिनांक १८।७।६२ बुधवार रोजीं नित्य कार्यक्रमाव्यतिरिक्त १० ते १२।। पर्यंत सं. गवई यांचे गोपाळ काला कीर्तन दही हंडी तीर्थप्रसाद उत्सव समाप्त. गुरुवार रोजीं साकोरीच्या कन्याकुमारी यांचे भजन ७।। ते ८।। पर्यंत पुढे श्री. पंडित जगन्नाथबुवा सुरतकर साकोरी यांचे शास्त्रोक्त गायन, श्री. गुरुदत्त साकोरी यांचें तबला वादन व श्री. वसंत शास्त्री यांचें तंबोरा वादन झालें व उत्सव समाप्त झाल्या.

(जुलै १९६२)

या महिन्यांत बाहेरगांवचे भक्त श्रीचेदर्दीनास वरेच आले होते. कांहीं कलाकारांनी श्रीपुढे हजेरी दिली ती खालील प्रमाणे.

कीर्तन—ह. भ. प. पोपटबुबा लोहणेकर मु. लोहणे, ता. सटाणा. संस्थान गवई यांची आषाढ शु ॥ ११ आषाढ वा ११ श्री त नामदेव पुण्यतिथी श्री संत सावतामाळी पुण्यतिथी अशी ४ कीर्तने या महिन्यात झालीं.

प्रवचन—श्री. विशेषानंद स्वामी हरिद्वार यांचीं आठदिवस प्रवचने श्रीमांदिरात रात्रौ ७॥ ते ८॥ पर्यंत झालीं.

नकळा—श्री. बाबुराव रघुनाथ सांडभोर, पुणे.

गीतापठण—कुमारी मीना भार्गव देशपांडे व कुमारी शोभा भार्गव देशपांडे, फलटन् जि. सातारा.

सतारवादन—श्री. बाबुराव, सिंकंदराबाद

व्हायलिवादन—श्री. एम्. एस. गोपालस्वामी सिंकंदराबाद

हार्मेनियमवादन—श्री. जी. भास्करराव सिंकंदराबाद (आंग्रे)

गायन—श्री. एल. शंकरलालजी सिंकंदराबाद (आंग्रे) श्री. पांडुरंग दिक्षित मु. खार (मुंबई) श्री. ए. जी. शेखनगर

हवापाणी—पाऊस तुरळक थोडा, वारे फार व हवा थंड आहे.

लहान मुलांच्या आंकडीवर

जुने आणि प्रसिद्ध औषध

***

जयकर्स चिल्ड्रन्स कन्वॉलशन् रेमेडी

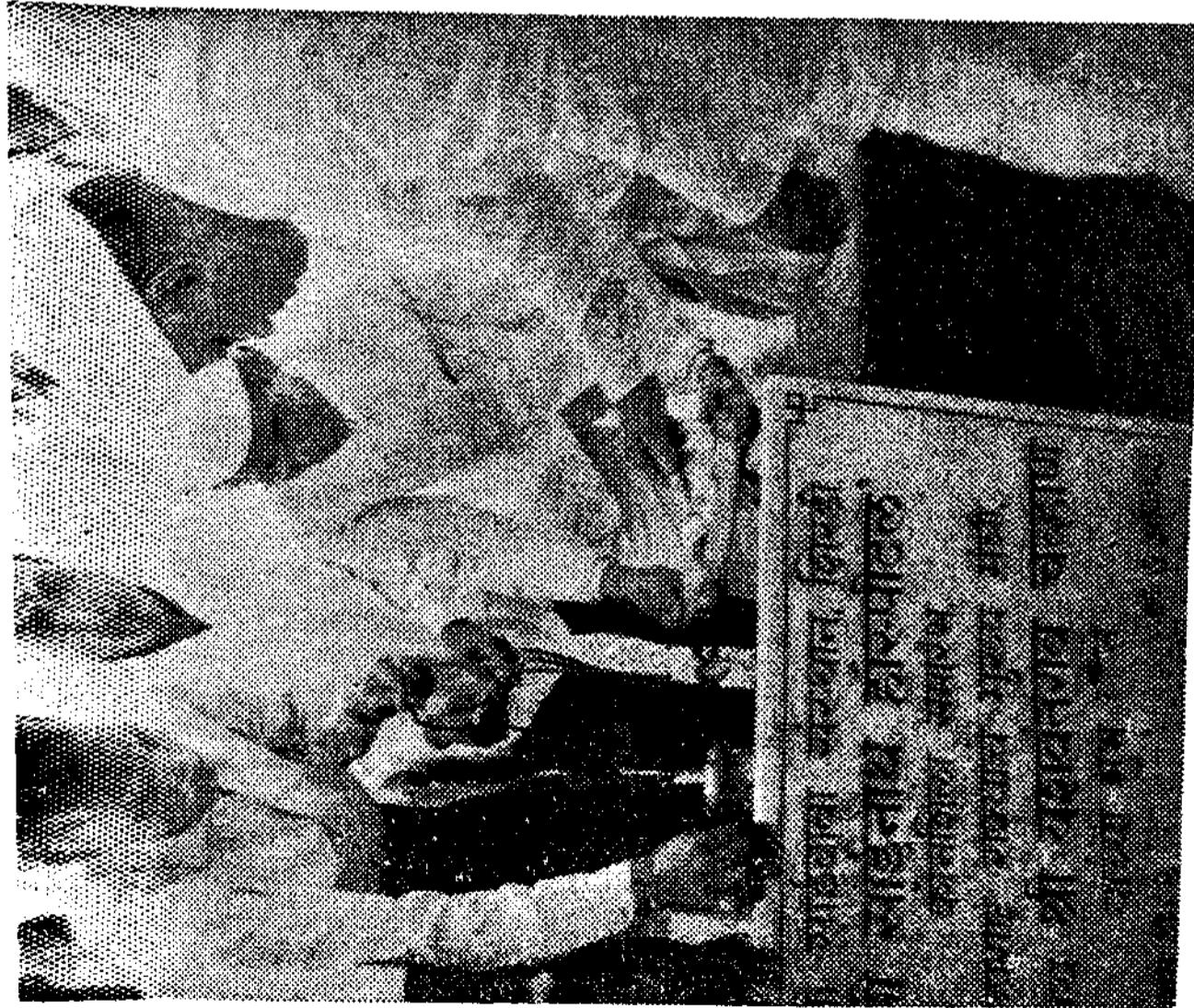
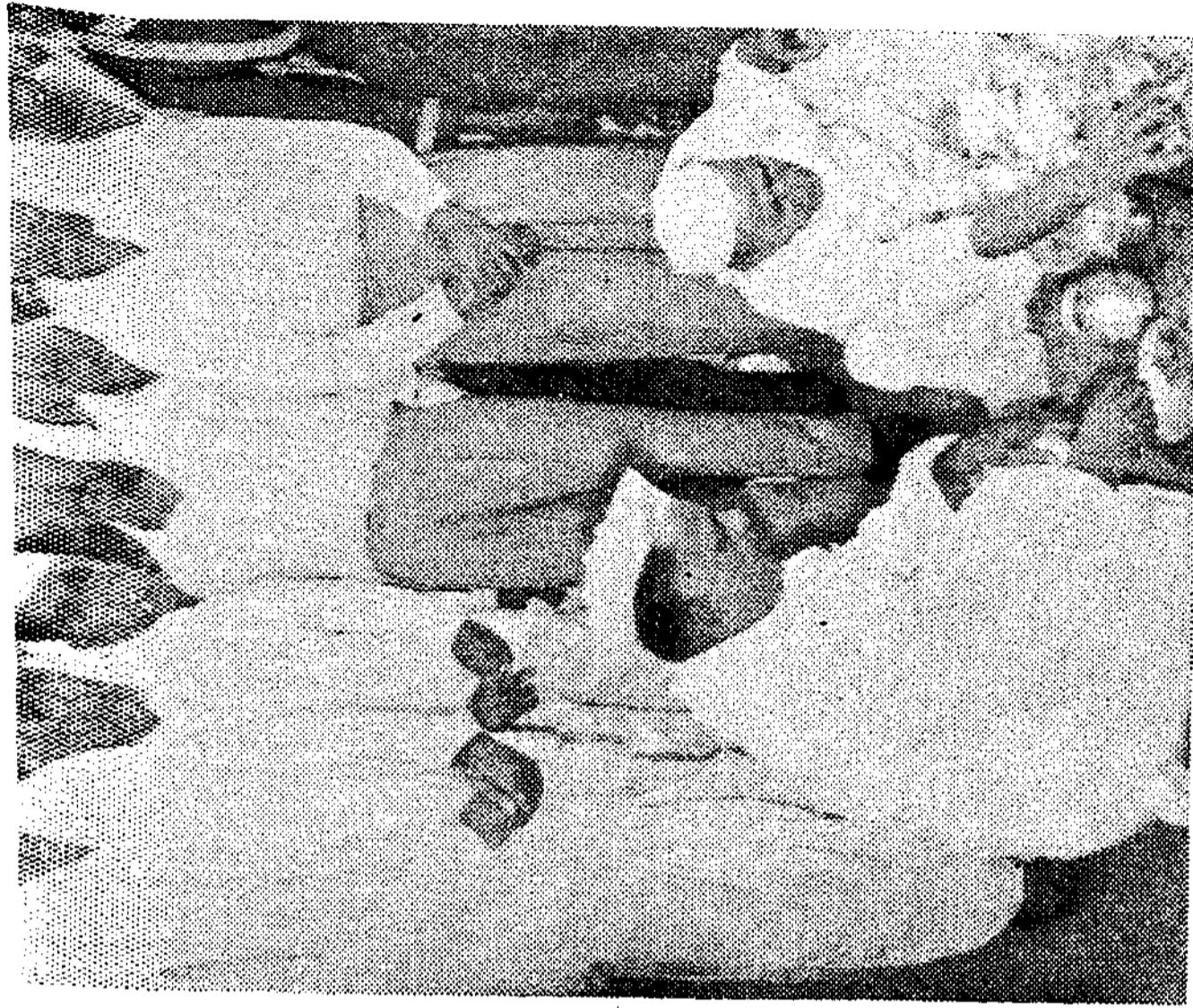
↔↔↔

सोल प्रो. जयकर ब्रदर्स, ६६. मरीन ड्राईव, मुंबई १.

↔●↔

: स्टॉकिस्ट :

कांचनलाल वाडीलाल कं. — दवाबळार, मुंबई २.

दिन. ७ ऑगस्ट १९६२ रोजीं शिंडी येथे ना. यशवंतराव चवहाण, मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे हस्ते झालेल्या श्रीसाहेताथ होऱिपटलक्या कोनशिला समर्त्थनी दरव्ये.